

TÖRTÉNELEM, TÁRSADALMI ÉS ÁLLAMPOLGÁRI ISMERETEK

A középiskolai történelemtanítás az általános iskolai ismeretekre és tevékenységekre épül, jellegét tekintve azonban már forrás- és tevékenységközpontú. Olyan nevelő-oktató tevékenység, amelynek célja az általános történelmi műveltség kiterjesztése és elmélyítése, valamint a magasabb műveltség megalapozása. A történelmi tanulmányoknak jelentős szerepük van a tanulói személyiség fejlődésében, társadalmi cselekedeteik tudatosulásában. Fontos a történelmi eseményekben részt vevő egyének és csoportok nézeteinek és tetteinek megismerése, az ezek mögött húzódó motívumok, szándékok és élethelyzetek felismerése, megértése, a résztvevők felelősségének belátása.

Törölt: és

Az iskola és benne a történelemtanítás egyik fő feladata értékek közvetítése. Olyan alapvető normákról, értékekről van szó, mint a nemzeti azonosságtudat kialakítása a magyar történelem feldolgozásával; az európai és egyetemes demokratikus értékrend kialakítása az egyetemes történelem elemzésével. Ezekon túl a társadalomismereti tantárgyrészek segítségével sor kerül a demokratikus gondolkodásra és magatartásra nevelésre; az állampolgári feladatokra és a tudatos közéleti részvételre való felkészítésre; az alapvető személyiségi és emberi jogok, valamint erkölcsi normák megismerésére és tisztelésére; az egyenlő bánásmóddal és esélyegyenlőséggel kapcsolatos ismeretek és képességek fejlesztésére; a szociális érzékenység kialakítására a társadalmi egyenlőtlenségek okainak megismertetésével. Kiemelt cél annak érzékeltetése, hogy a magyar nemzet történelme sokféle egyéb nemzetiség és etnikum (pl. német és zsidó etnikum) együttműködésének az eredménye is. Nyitott, elfogadó gondolkodást kell kialakítani az eltérő kultúrák vonatkozásában a kisebbségek történelmének áttekintésével – beleértve a határon túli magyarság és a hazai nemzetiségek múltját és jelenét is –, különös tekintettel a Kárpát-medencében együtt élő népekre. Cél továbbá a környezettudatosságra és fenntarthatóságra nevelés a környezet és a természet, valamint az ember kapcsolatának koronkénti bemutatásával.

Törölt: modulok és

Törölt: egyenlőtlenségek

Törölt: nemzeti és etnikai kisebbségek

A középiskolai történelemtanítás a források önálló feldolgozásán alapuló, elemző jellegű, ami az összefüggések egyre önállóbb feltárását jelenti. Ugyanakkor törekedni kell a történelem élményszerű tanítására, közös feldolgozására, ami örömet és feladatokat jelent a diákok számára. Ehhez igénybe kell venni a hagyományos eszközök (tankönyvek, egyéb olvasmányok, térképek, audiovizuális anyagok stb.) mellett a média modern eszközeit (világháló, kép-, videó-, hangmegosztók stb.) is.

Törölt: is

Törölt: ,

Törölt: .).

Az ismeretátadással azonos súllyal kell kezelni a tanulói képességek – az ismeretszerzés, tanulás; a kritikai gondolkodás; a kommunikáció; valamint az időben és térben való tájékozódás – fejlesztését, melyet kellően változatos tevékenységformák biztosításával lehet a leghatékonyabban elérni. Ez azért is szükséges, hogy a tanulók képessé váljanak önálló ismeretek szerzésére, értelmezésére, azokkal kapcsolatban önálló vélemény megfogalmazására.

Fontos feladat a differenciált történelmi gondolkodás kialakítása, amely azonos események, történések különböző szempontú megközelítését jelenti. Hiszen minden történelmi esemény több szempontú, ennek megfelelően eltérő interpretációi is lehetnek. A tanulóknak ezeket kell felismerni és megérteni, azonosulni velük vagy elutasítani azokat, átlátva, hogyan éltek és gondolkodtak az adott kor emberei. Mindehhez szükséges a hagyományos politikatörténet feldolgozása mellett a társadalom-, művelődés- és mentalitástörténet megfelelő súlyú kezelése. Ehhez nyújt segítséget a közműveltségi tartalmak mellett megjelenő ismétlődő/visszatérő és hosszmetseti témák egy jelentős része.

Végző soron törekedni kell arra, hogy a tanulói tudás a tények ismeretén túl kiterjedjen azok bővítésének igényére, az önálló tájékozódási és tanulási módszerek elsajátítására, a problémaérzékenységre és a kritikai gondolkodásra is. Ennek eléréséhez fontos feladat a különböző képességek – az ismeretszerzés, tanulás; a kritikai gondolkodás; a kommunikáció; valamint az időben és térben való tájékozódás – azonos súlyú fejlesztése, hogy ezek révén rendelkezzenek a tanulók a történelmi gondolkodás kialakításához szükséges alapokkal; birtokában legyenek alapvető történelmi tények ismeretének; tudják használni a szaknyelvet, értsék a történelmi fogalmakat; képesek

legyenek ismereteiket szóban és írásban egyaránt előadni. Ugyanakkor követelmény az is, hogy a tanulók legyenek képesek értelmezni a történelmi múlt és a jelenkor társadalmi eseményeit, álláspontjukat pedig érvekkel alátámasztva tudják képviselni.

A tantervi táblázatok fejlesztési követelmények oszlopában a Nat-ban rögzített négy fejlesztési feladattípusra lehet példákat találni. Az elvárás az, hogy a kétéves ciklusok során, a Nat-ban a megfelelő évfolyamokhoz kötött fejlesztési feladatok megvalósítását segítő adott tevékenységek mindegyike legalább egyszer megjelenjen. A szaktanár döntheti el, hogy melyik témánál mely fejlesztési feladatokat vagy tevékenységeket, milyen konkrét formában dolgozza fel. A táblázatok **témák** rovatában dőlt betűvel jelöltek a tájékoztató jellegű, csupán javasolt ismétlődő és hosszsmetszeti témák, a fejlesztési követelmények példaként szolgáló feladatai, valamint a kapcsolódási pontok ajánlott anyagai.

Törölt: ismeretek

A történelemtanítás feladata a tanulók történelemszemléletének formálása, ugyanakkor a pluralizmus jegyében az alkotmányos alapelvekbe nem ütköző, eltérő szemlélet tiszteletben tartása is elengedhetetlen.

A *társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek* témakörei a társadalmi gyakorlatra összpontosító szocializációs célú tartalmi egységek, amelyek komplex módon próbálnak reagálni a diákokat közvetlenül érintő társadalmi jelenségekre. Problémafelvetésük és szóhasználatuk olyan tudományterületekre épül, mint a szociológia, a szociálpszichológia, a politológia, a jogtudomány, a közgazdaságtan és a média tudománya. Az e témakörökben megjelenő ismeretek fontos szerepet játszanak a társadalom múltjára és jelenére vonatkozó középiskolai tudás összekapcsolásában. Egyúttal alapokat kínálnak annak megértéséhez, hogy miként működik a társadalom, az állam és a gazdaság, amelyben a diákok mindennapi élete zajlik. Ezért fontos, hogy közismereti tanulmányaik utolsó szakaszában a fiatalok találkozzanak e témakörökkel, és a **felnőttkor** küszöbén alapvető ismereteket, valamint **kellő** ösztönzést kapjanak ahhoz, hogy aktív állampolgárként kapcsolódjanak be egyrészt saját helyi közösségeik, másrészt az ország egészének életébe.

Törölt:

Törölt: felnőtt kor

A tematikai egységekhez rendelt *nevelési-fejlesztési célok* az iskolaszakaszok között egymásra épülnek, ezért az 5–8. évfolyamra megfogalmazottak a 9–12. évfolyamon is elvárásaként jelennek meg. (Ezt jelzi a minden tematikai egységénél megjelenő ”◀” jel.)

9–10. évfolyam

A középiskolai történelemtanítás első két éve koncentrikusan bővíti az általános iskolában tanultakat, ugyanakkor a korábbiaktól eltérő feladatokat is ró a tanulókra. Mivel a forráskezelés készségeinek fejlesztésében jelentősen túl kell lépniük az általános iskolai szinten, e két évfolyam feladata a forráskezelés és -elemzés elemi szabályainak, illetve a tudományos anyaggyűjtés alapjainak elsajátítása. A korábbi, történetek feldolgozásán alapuló, képszerű történelemtanítást felváltja az elemző, az oksági viszonyokat kutató jellegű munka, mely – az általános iskolai történelemtanításhoz hasonlóan – csak a tanulók fokozott tevékenykedtetése révén érhető el. Kiemelt szerepe van a problémaközpontú történelemtanításnak, amely adott esetben teljesen eltérő nézőpontok ütköztetését is szükségessé teszi. A kulcskompetenciák közül a hatékony és önálló tanulás készsége szintjének emelése a legfontosabb feladat.

A történelem tantárgy kiválóan alkalmas az önálló ismeretszerzés és -feldolgozás képességének kialakítására. A tanulóknak meg kell ismerniük az elsődleges és másodlagos források kezelésének szabályait. Az anyaggyűjtéshez nélkülözhetetlen a könyvtárakban, illetve azok anyagában (kézikönyvek, lexikonok, atlaszok, ismeretterjesztő folyóiratok stb.), valamint az elektronikus adatbázisokban való tájékozódás képességének kialakítása és fejlesztése. A diákoknak ezen a képzési és életkori szinten el kell jutni az események elbeszélésétől, a források tartalmi ismertetésétől a problémafelvetés, magyarázat, fejtegetés, következtetés és érvelés alkalmazásáig, felhasználva a szaknyelvet. Fontos feladat a grafikus kifejezések (diagramok, grafikonok) elemzése,

majd készítése, képi információhordozók gyűjtése, válogatása, készítése, valamint az időben és térben való tájékozódás fejlesztése.

Tematikai egység

Az őskor és az ókori Kelet

Órakeret 8 óra

Előzetes tudás

Az őskori ember világa. Ószövetségi ([a héber Bibliában olvasható](#)) történetek. Ókori keleti örökségünk (időszámítás, írás, tudományos ismeretek, vallások, építmények).

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló felismeri, hogy a történelem különböző szaktudományok módszereit és eredményeit hívja segítségül a múlt rekonstrukciójához, mivel a történelmi források sokszínűek. Tudatosul benne, hogy az emberi történelem korai időszakára vonatkozó eltérő tudományos megközelítések alapvetően a forrásanyag hiányosságából fakadnak. Felismeri, hogy a közösségek vallási törvényekkel, szokásokkal, szabályokkal, az államok jogrenddel teremtik meg az együttélés szükséges feltételeit.

Belátja, hogy az emberi faj fennmaradása a természet és a társadalom szerves összefüggésében lehetséges. Megérti, hogy az ember az alkotó munka során állandóan felhasználja tapasztalatait, ismereteit. Felismeri, hogy a közösség teremti meg az embert, az ember viszont létrehozza és fenntartja közösséget.

Felismeri, hogy minden társadalomnak megvannak a maga szabályai, a maga közigazgatása, amelyek az emberek életét irányítják, és fordítva, a kormányzás is hat a társadalomra. A források önmagukban nem adnak válaszokat a kérdéseinkre. Elemzésre és a forrásokból kiolvasható információk megszólaltatására van szükség ehhez. Felismeri a természeti adottságok meghatározó szerepét az első államok, birodalmak keletkezésében és felbomlásában. Megismeri az ókori keleti vallások szellemi, társadalmi gyökereit, különös tekintettel az egyistenhitet hirdető zsidó vallásra, megérti az emberi kultúra fejlődésére gyakorolt hatásukat. Belátja, hogy a társadalom az ókori Keleten tagolt, melyben az engedelmesség, az emberek közötti kölcsönös függés és hierarchia egyaránt fontos.

Képes ismereteket meríteni különböző információforrásokból, és azokat rendszerezni. Képes időmeghatározásra történelmi időszakokhoz és konkrét eseményekhez kapcsolódva.

Törölt: s

Törölt: s

Törölt: kapcsolódva

Törölt: egyaránt

Témák

A történelem forrásai.

Az első társadalmak.
*Nők, férfiak életmódja és társadalmi helyzete, életformák.**

A folyamvölgyi kultúrák.
A Közel-Keletet egyesítő birodalmak. *A földrajzi környezet.*

Az ókori Kelet kulturális

Fejlesztési követelmények

Ismeretszerzés, tanulás:

- Forrástípusok felismerése, információgyűjtés és azok rendszerezése. *(Pl. az első civilizációkról fennmaradt források csoportosítása különböző szempontok szerint.)*
- A földrajzi környezet szerepe az egyes civilizációk életében *(pl. nagy folyók, tagolt partvidék).*

Kapcsolódási pontok

Biológia-egészségtan:

A homo sapiens egységes faj.

Földrajz:

Kontinensek, rasszok, térképolvasás.

Magyar nyelv és irodalom:

Bibliai történetek, az írás kialakulása, jelentősége, nyelvcsaládok.

Vizuális kultúra:

Törölt: .

* A Témák oszlopban dőlt betűvel jelöltük itt és a továbbiakban a Nat azon feldolgozható ismétlődő/visszatérő és hosszsmetszeti témáit, melyek illeszkednek az adott ismeretanyaghoz.

öröksége, a zsidó nép vallási és történelmi hagyományai.

Kritikai gondolkodás:

- Lényeg kiemelése írott szövegből, ismeretek problémaközpontú elrendezése. (Pl. egy folyamvölgyi kultúra sajátosságainak bemutatása Hammurapi törvényei alapján.)
- Társadalmi csoportok, intézmények működésének összehasonlítása. (Pl. eltérő és hasonló vonások az ókori Kelet civilizációinak társadalmi szerkezetében, államszervezetében.)

Az ókori Kelet művészeti emlékei (pl. Willendorfi Vénusz, II. Ramszesz sziklatemploma, Echnaton fáraó családjával, a gízai piramisok).

Matematika:

A számegyenes, az idő mértékegységei (nap, hónap, év, évtized, évszázad).

Informatika:

Glog (interaktív tabló) készítése az ókori Egyiptom témájában.

Törölt: .

Kommunikáció:

Szóbeli beszámoló gyűjtő-, illetve kutatómunkával szerzett ismeretek alapján. (Pl. az ókori keleti civilizációk jellegzetes tárgyi emlékeinek és kulturális örökségének feldolgozása.)

Tájékozódás térben és időben:

- Megismert történelmi események időrendbe állítása. (Pl. ókori keleti civilizációk ábrázolása idővonalon.)
- A történelmi tér változásainak leolvasása térképekről. (Pl. Mezopotámia államainak elhelyezkedése, Egyiptom területi változásai.)

Értelmező kulcsfogalmak
Tartalmi kulcsfogalmak

Történelmi idő, változás és folyamatosság, ok és következmény, történelmi forrás, tény és bizonyíték.

Társadalom, társadalmi csoport, népességrobbanás, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági kapcsolat, kereskedelem, politika, állam, államforma, egyeduralom, államszervezet, birodalom, monoteizmus, politeizmus.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: régészet, homo sapiens, őskőkor, újkőkor, zsákmányoló életmód, mágia, bronzkor, vaskor, nemzetség, despotizmus, városállam, öntözéses földművelés, buddhizmus, brahmanizmus, [egyistenhit](#), [zsidó vallás](#).

Személyek: Kheopsz, Hammurapi, Salamon, I. Dareiosz, Mózes, Buddha, Konfuciusz.

Topográfia: „termékeny félhold”, Mezopotámia, Egyiptom, Palesztina, Perzsia,

India, Kína, Babilon, Jeruzsálem.

Kronológia: Kr. e. 8000 körül (az újkőkor kezdete), Kr. e. 3000 körül (az első államok kialakulása), Kr. e. XVIII. század (Hammurapi uralkodása), Kr. e. X. század (a zsidó állam fénykora).

Törölt: sz.

Törölt: sz.

Tematikai egység

Az ókori Hellász

Órakeret 11 óra

Előzetes tudás

Görög istenek, hősök, tudósok, művészek, olimpia, görög-perzsa háborúk. A demokrácia alapelvei.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló képes jellemezni a különböző államformákat (királyság, köztársaság) és a hatalomgyakorlás eltérő formáit (demokrácia, diktatúra). Megismeri az ókori demokrácia alapelveit, vázlatosan összehasonlítja a modern demokrácia alapelveivel. Áttekinti a háborúk – történelmi, politikai, gazdasági, vallási, etnikai, hatalmi – okait, különválasztva az ürügyektől. Azonosítja a háborúk egyénekre és közösségekre gyakorolt hatásait. Elfogadja a közügyekben való részvétel fontosságát. Belátja a humánus, a szépség és jószág antik eszméje megbecsülésének és a művészi értékek megővésének szükségességét.

Felismeri, hogy túlnépesedő területekről általában a népesség **kiáramlására**, kerül sor. Érzékeli, hogy a gazdaságilag fejletlen és fejlett területek közötti kereskedelem meglehetősen élénk lehet: nyersanyagokat, élelmiszereket ad az egyik oldal, míg iparcikkeket a másik. Átlátja, hogy európai civilizáció gyökerei az antikvitásból erednek.

Képes az európai civilizáció gyökereinek feltárására, az ókori demokrácia alapelveinek vázlatos összehasonlítására a modern demokrácia alapelveivel. Képes a szerzett információk rendezésére és értelmezésére, kiselőadás tartására. Képes különböző időszakok történelmi térképeinek az összehasonlítására.

Törölt: kiáramlásra

Témák

Fejlesztési követelmények

Kapcsolódási pontok

A polisz kialakulása.
A földrajzi környezet.

Ismeretszerzés, tanulás:

– Ismeretszerzés különböző médiumok anyagából, szaktudományi munkákból. *(Pl. a görög művészet témájában.)*

Földrajz:

A Balkán-félsziget déli részének természeti adottságai.

Az athéni demokrácia működése.
Államformák, államszervezet.
A hatalommegosztás formái, szintjei.

– Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. *(Pl. a görög-perzsa háborúk hőseinek áldozatvállalása.)*

Testnevelés és sport:

A sport- és olimpiatörténet alapjai.

Spárta.
Kisebbség, többség.

Magyar nyelv és irodalom:
Görög mitológia, homéroszi eposzok, az antik görög színház és dráma, Szophoklész: Antigoné.

A görög hitvilág, művészet és tudomány.

Kritikai gondolkodás:

– Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására, ellenérvek gyűjtése meghatározott álláspontok cáfolására. *(Pl. az arisztokratikus és a demokratikus kormányzás*

Dráma és tánc:

Az ókori színház és dráma.

Vizuális kultúra:

Az antik görög képzőművészet *(pl. a Dárdavivő, a Delphoi*

Nagy Sándor birodalma és a hellenizmus.
Birodalmak.

- előnyeiről, hátrányairól.)* *kocsihajtó, a Laokoón-csoport).*
- Történelmi-társadalmi adatok, modellek és elbeszélések elemzése a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából. *(Pl. Spártáról a történetírásban kialakult hagyományos kép árnyalása.)* *Matematika:* Pitagorasz-tétel, Thalész-tétel, Eukleidész (euklideszi geometria), görög ábécé betűinek használata a matematikában. Pi szám jelölése [π].
 - Különböző szövegek, hanganyagok, filmek stb. vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából. *(Pl. Hellász történelmét feldolgozó hollywoodi filmek.)* *Fizika:* Arkhimédész, ptolemaioszi világmép, Arisztotelész természetfilozófiája.

Kommunikáció:

- Folyamatábra, diagram elemzése/készítése. *(Pl. az athéni demokrácia kialakulása.)*
- Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) készítése. *(Pl. gyarmatváros és anyaváros kapcsolata.)*

Tájékozódás időben és térben:

- Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása. *(Pl. Nagy Sándor birodalmának kialakulása térképek alapján.)*
- Egyszerű térképvezérlések rajzolása különböző információforrások alapján. *(Pl. a görög gyarmatosítás fő irányai.)*

Értelmező kulcsfogalmak

Változás és folyamatosság, ok és következmény, interpretáció, jelentőség.

Tartalmi kulcsfogalmak

Társadalom, társadalmi csoport, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági kapcsolat, gyarmatosítás, árutertermelés, pénzgazdálkodás, kereskedelem, politika, állam, államforma, hatalmi ág, egyeduralom, köztársaság, demokrácia, polgárjog, államszervezet, birodalom, szuverenitás, politeizmus.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: polisz, mitológia, arisztokrácia, démosz, türannisz, népgyűlés, esküdtbírótság, demagógia, sztratégosz, cserépszavazás, filozófia, hellenizmus. *Személyek:* Szolón, Kleiszthenész, Periklész, Pheidiasz, Hérodotosz, Thuküdidész,

Platón, Arisztotelész, Nagy Sándor, a legfontosabb görög istenek.
Topográfia: Athén, Spárta, Olümpia, Peloponnészosz, Makedónia, Alexandria.
Kronológia: Kr. e. 776 (az első feljegyzett olimpiai játékok), Kr. e. V. század közepe (Periklész kora), Kr. e. 336–323 (Nagy Sándor uralkodása).

Tematikai egység

Az ókori Róma

Órakeret 12 óra

Törölt: ¶

Előzetes tudás

Az ókori Róma alapítása. Hadvezérek, csaták, uralkodók az ókori Rómában. Újszövetségi történetek.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló felismeri, hogy egy több évszázadon keresztül fennálló állam felemelkedésében és hanyatlásában több tényező együttes hatása játszik szerepet, valamint, hogy a hosszú életű birodalmak társadalmi, gazdasági élete, politikai berendezkedése folyamatosan változik. Megismeri a birodalomszervezési elveket, valamint azt, hogy a kormányzati hatalom sokféle tényezőn nyugalomra: anyagi tényezők – tulajdon, jövedelem; politikai tényezők – legitimáció, jogok, jogkörök; társadalmi tényezők → társadalmi támogatottság; kulturális tényezők – ideológia; egyéb tényezők – erőszak. Látja, hogy a kormányzati hatalom általában egyének és testületek között oszlik meg. Megérti, hogy a gazdasági és katonai hatalom birtoklása alapja lehet egy-egy személy vagy csoport politikai befolyásának, de a politikai befolyás is gazdasági hatalomhoz juttathat embereket.

Törölt: ,

Törölt: -

Érzékeli a zsidó gyökerekből is táplálkozó kereszténység kialakulásának és egyházzá szerveződésének hatását a későbbi korok fejlődésére, valamint felismeri annak civilizációformáló szerepét.

Belátja, hogy az ókori Római Birodalmat a katonai erő, fejlett jogrendszer és államszervezet jellemezte. Tudja, hogy az antik kultúra a görög és a római kultúra kölcsönhatása során alakult ki, látja ennek az európai civilizációra gyakorolt hatását.

Képes források megbízhatóságára vonatkozó kérdések megfogalmazására, valamint feltevéseket megfogalmazni, közben vitában tárgyilagosan érvelni. Képes történelmi témákat vizuálisan ábrázolni (folyamatábra, diagram, vizuális rendező stb.).

Témák

Fejlesztési követelmények

Kapcsolódási pontok

Róma útja a köztársaságtól a császársáig.

Ismeretszerzés, tanulás:

Földrajz:

– A rendelkezésre álló ismeretforrások

Az Appennini-félsziget természeti adottságai.

A köztársaság és a császárság államszervezte és intézményei. Államformák, államszervezet.

értelmezése. (Pl. a köztársaság államszervezeti ábrái.)

Magyar nyelv és irodalom: Bibliai történetek, Vergilius, Horatius.

Gazdaság, gazdálkodás, az életmód változásai.

– Ismeretszerzés statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból. (Pl. gazdaság, gazdálkodás a császárkorban.)

Az írás kialakulása, jelentősége, nyelvcsaládok.

A római hitvilág, művészet, a tudomány és a jog.

– A tanultak felhasználása új feladathelyzetben. (Pl. a görög és a római mindennapi élet összevetése.)

Matematika:

A római számok.

A kereszténység kialakulása, tanításai és elterjedése.

Vizuális kultúra:

Pantheon, Colosseum, Augusztus szobra.

A világvallások alapvető tanításai, vallásalapítók, vallásújítók.

Etika; filozófia:

A kereszténység története. Az

Pannónia provincia.	<p><i>Kritikai gondolkodás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Különböző szövegek, hanganyagok, filmek vizsgálata a történelmi hiteleség szempontjából. <i>(Pl. Róma alapítása, Jézus élete.)</i> – Feltevések megfogalmazása történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. <i>(Pl. Caesar és Augustus intézkedései, Constantinus reformjai.)</i> 	európai civilizáció és kultúra zsidó <u>és</u> keresztény gyökerei.	Törölt: -
A népvándorlás, az antik civilizáció felbomlása.	<p><i>Kommunikáció:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Önállóan gyűjtött képekből tabló készítése. <i>(Pl. a római kultúra emlékei napjainkban.)</i> – Beszámoló készítése népszerű tudományos irodalomból, szépirodalomból, rádió- és tévéműsorokból. <i>(Pl. a gladiátorok élete.)</i> <p><i>Tájékozódás térben és időben:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Történelmi időszakok jellegzetességeinek megragadása és összehasonlítása. <i>(Pl. hasonló tartalmú görög és római események kronológiai párba állítása.)</i> – Különböző időszakok történelmi térképeinek összehasonlítása, a változások hátterének feltárása. <i>(Pl. a kereszténység terjedése.)</i> 	<p><i>Informatika:</i></p> <p>Multimédia CD-ROM használatával Pannónia földrajzi, közigazgatási, társadalom- és hadtörténeti emlékeinek bemutatása. Virtuális utazás az ókori Rómában.</p>	
Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, változás és folyamatosság, ok és következmény, jelentőség.		
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoport, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város,		
	gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági kapcsolat, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, kereskedelmi mérleg, piaci egyensúly, gazdasági válság, adó,		
	politika, állam, államforma, hatalmi ág, egyeduralom, köztársaság, önkényuralom, diktatúra, politikai párt, polgárjog, államszervezet, birodalom, szuverenitás, vallás, politeizmus, monoteizmus, vallásüldözés, vallásszabadság.		
Fogalmak,	<i>Fogalmak:</i> patrícius, plebejus, consul, senatus, dictator, néptribunus, rabszolga,		

adatok provincia, triumvirátus, principatus, limes, dominatus, diaszpóra, apostol, Biblia, egyház, püspök, zsinat, barbár, népvándorlás.
Személyek: Hannibal, a Gracchus-testvérek, Marius, Sulla, Caesar, Antonius, Augustus, Názáreti Jézus, Péter apostol, Pál apostol, Constantinus, Attila.
Topográfia: Róma, Karthágó, Actium, Pannónia, Konstantinápoly, Aquincum, Sopianae, Savaria.
Kronológia: Kr. e. 753 (Róma hagyomány szerinti alapítása), Kr. e. 510 (a köztársaság létrejötte), Kr. e. 264-146 (a pun háborúk), Kr. e. 44 (Caesar halála), Kr. e. 31 (az actiumi csata), Kr. u. 70 (Jeruzsálem lerombolása), 313 (a milánói ediktum) 325 (a niceai zsinat), 395 (a Római Birodalom felosztása), 476 (a Nyugatrómai Birodalom bukása).

Törölt: –

Törölt: Nyugat-római

Tematikai egység

A középkor

Órakeret 18 óra

Előzetes tudás

A középkori élet színterei és szereplői. A lovagi életmód és a kereszties hadjáratok; új mezőgazdasági eszközök és módszerek; a céhek. A középkori járványok.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló látja, hogy a felszínen változatlanok tűnő korokban végbemennek, olyan változások, amelyek csak később és hosszabb távon fejtik ki hatásukat jelentősen az emberek életviszonyaira és életmódjára. Nyomon követi a középkori keresztény vallásos világnézet módosulását a történelem során. Meghatározó európai fejlődési mozgatórugókként értékeli az egyéni érdekelttség kiterjedését, a hatalommegosztás elvének megjelenését az egyházi és világi, illetve a központi és helyi hatalom között.

Törölt: végbemenetnek

Érti a keresztény vallás szerepét az európai szellemi és hatalmi expanzióban, azonosítja az egyház társadalomépítő és -szabályozó tevékenységét, megérti távlatos jelentőségét. Tudatosítja az iszlám vallás civilizációformáló szerepét.

Megismeri a vallási intolerancia kérdéskörét.

Nyomon követi a középkori keresztény vallásos világnézet módosulását a történelem során. Kimutatja a humanizmus örökségét a modern ember gondolkodásmódjában. Felismeri a könyvnyomtatás kulturális és politikai szerepének, jelentőségét.

Azonosítja a rendiséget mint a modern állam középkori gyökerét. Kimutatja a középkori város továbbélését a modern európai civilizációban, felméri a városokat megillető közösségi szabadságjogok és önkormányzatiság értékét. Feltárja a középkori keresztény civilizáció örökségét és kimutatja a középkori városi civilizáció továbbélését a modern európai civilizációban. Felismeri a termelés új szervezeti formáinak társadalomformáló hatását. Különböző szempontok alapján összehasonlítja Európa eltérő gazdasági fejlődésű régióit. Tudja, hogy a népsűrűség eloszlásából egy területen sokféle következtetést le lehet vonni (pl. a gazdaság fejlettségéről, a városiasodás mértékéről, a háborús pusztításokról).

Törölt: fejlettségről

Képes írott és hallott szövegekből tételmondatokat kiemelni, szövegeket tömöríteni és átfogalmazni. Képes többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek a feltárására. Képes történelmi helyzetek dramatizálására.

Témák

Fejlesztési követelmények

Kapcsolódási pontok

Róma örökösei: a Bizánci Birodalom, a Frank Birodalom, és a Német-római Birodalom létrejötte.

Ismeretszerzés, tanulás:
 – Ismeretszerzés szaktudományi munkákból. (Pl. a *feudalizmus*

Földrajz:
 Európa természeti adottságai, az arab világ földrajzi jellemzői, világvallások, arab földrajz (tájékozás, útleírások), az ún. kis

Birodalmak.

A nyugati és keleti kereszténység. A középkori egyház és az uralkodói hatalom Európában.

Szegregáció, bűnbakkeresés.

Nyugat-Európa társadalma és gazdasága a kora középkorban.
Erőforrások és termelési kultúrák.

Az iszlám és az arab hódítás.
Vallások szellemi, társadalmi, politikai gyökerei és hatása.

Gazdasági fellendülés és a középkori városok születése.
A technikai fejlődés feltételei és következményei.

A rendiség kialakulása.

Nyugat-Európa válsága és fellendülése a XIV–XV. században.

A közép- és kelet-európai régió államai.

Az Oszmán (Török) Birodalom terjeszkedése.

Egyházi és világi kultúra a középkorban.
Korok, korstílusok.

Itália, a humanizmus és a reneszánsz.
Világkép, eszmék, ideológiák. Korok, korstílusok.

Hétköznapi élet a középkorban.

terminológiája.)

- Információk önálló rendszerezése, értelmezése és következtetések levonása. *(Pl. a keresztes hadjáratok pusztításai; Európa kultúrájára gyakorolt hatása.)*

- Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. *(Pl. az iszlám mindennapi életet szabályozó előírásainak betartása; a vallási fanatizmus megjelenési okai, megjelenési formái.)*

- Ismeretszerzés grafikonokból, diagramokból. *(Pl. Európa lakosságának becsült növekedését bemutató diagram kapcsán.)*

- Egy történelmi oknyomozás megtervezése. *(Pl. Jeanne d'Arc életútja és halála.)*

Kritikai gondolkodás:

- Kérdések önálló megfogalmazása. *(Pl. az uradalom felépítésével és működésével kapcsolatban.)*
- Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése, feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. *(Pl. Nagy Károly portréja krónikarészlet alapján.)*
- Feltevések megfogalmazása egyes történelmi jelenségek háttéréről, feltételeiről, okairól. *(Pl. a mezőgazdaság fellendülésében szerepet játszó tényezők elemzése.)*
- Különböző értékrendek összehasonlítása, saját

jégkorszak Európában.

Magyar nyelv és irodalom:
Lovagi költészet, vágánsköltészet, Boccaccio, Petrarca.

Etika:

Hit és vallás, a világvallások emberképe és erkölcsi tanításai, az intolerancia mint erkölcsi dilemma.

Vizuális kultúra:

Bizánci művészet, román stílus, gótika, reneszánsz (Leonardo, Michelangelo, Raffaello).

Matematika:

Arab számok (hindu eredetű, helyi értékes, 10-es alapú, arab közvetítéssel világszerte elterjedt számírás), arab algebra.

Fizika:

Arab csillagászat (*arab eredetű csillagászati elnevezések, csillagnevek, iszlám naptár stb.*). Középkori technikai találmányok, a gótikus stílus technikai alapjai (támív, támpillér); tudománytörténet, asztrológia és asztronómia.

Biológia-egészségtan:

Az arab orvostudomány eredményei.

Ének-zene:

A középkor zenéje; a reneszánsz zenéje.

Informatika:

Internetes gyűjtőmunka és feladatlap megoldása *(pl. a keresztes hadjáratok témájában).*

Törölt: európai anyagi és szellemi kultúrára, életmódra

Törölt: hatásainak összegzése

Törölt: ,

értékek tisztázása. (Pl. a középkori ember gondolkodásának átélése és megértése; a zsidóság szerepe az európai városiasodásban, antijudaista törekvések az egyház részéről.)

Kommunikáció:

- Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) készítése. (Pl. a hűbéri viszony és hűbéri lánc bemutatását szolgáló ábra.)
- Mások érvelésének összefoglalása és figyelembevétele. A véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése. (Pl. miért nem nevezhetők a **Nyugatrómai Birodalom** bukása utáni évszázadok sötét középkornak?)
- Események, történetek, jelenségek dramatikus megjelenítése. (Pl. egy középkori vár lakóinak egy napja.)
- Esszé írása történelmi-társadalmi témákról. (Pl. a város, mint az egyik legsajátosabb európai intézmény.)

Tájékozódás időben és térben:

- Az európai történelem és a magyar történelem kölcsönhatásainak elemzése. (Pl. összehasonlító időrendi táblázat készítése a XIV–XV. századi Nyugat-, Közép- és Kelet-Európa legfontosabb politikai eseményeiről.)
- A történelmi tér változásainak leolvasása különböző térképekről. (Pl. az arab hódítás fontosabb szakaszainak bemutatása.)

Törölt: Nyugat-római

	<ul style="list-style-type: none"> – Egyszerű térképvázlatok rajzolása információforrások alapján. <i>(Pl. Európa régióinak bejelölése a vaktérképen.)</i>
Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, változás és folyamatosság, történelmi forrás, ok és következmény.
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népséggrobbanás, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, termelési egység, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, hatalmi ágak, egyeduralom, monarchia, államszervezet, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, vallás, monoteizmus, vallásüldözés.
Fogalmak, adatok	<p><i>Fogalmak:</i> ortodox egyház, római katolikus egyház, pápa, szerzetes, kolostor, bencés rend, kódex, feudalizmus, hűbériség, jobbágy, robot, majorság, uradalom, önellátás, nyomásos gazdálkodás, iszlám, Korán, kalifa, investitúra, inkvizíció, eretnokség, antijudaizmus, kolduló rend, rendi monarchia, városi önkormányzat, hospes, céh, levantei kereskedelem, Hanza, skolasztika, egyetem, lovag, román stílus, gótika, reneszánsz, humanizmus, szultán, szpáhi, janicsár.</p> <p><i>Személyek:</i> Karolingok, Nagy Károly, Justinianus, Mohamed próféta, Aquinói Szent Tamás, VII. Gergely, Gutenberg.</p> <p><i>Topográfia:</i> Egyházi (Pápai) Állam, Bizánci Birodalom, Mekka, Német-római Birodalom, Szentföld, Velence, Firenze.</p> <p><i>Kronológia:</i> 622 (Mohamed futása, a muszlim időszámítás kezdete), 732 (a frankok győzelme az arabok felett), 800 (Nagy Károly császárrá koronázása), 843 (a verduni szerződés), 1054 (az egyházszakadás), 1215 (a Magna Charta kiadása), 1453 (Konstantinápoly elfoglalása).</p>

Törölt: IV. Henrik,

Tematikai egység	A magyarság története a kezdetektől 1490-ig	Órakeret 16 óra
Előzetes tudás	Mondák a magyarság vándorlásáról, mondák és történetek a honfoglalásról, kalandozásokról és az államalapításról. Géza fejedelem és (Szent) István király műve. Az Árpád-ház uralkodói, szentjei. Nagy Lajos, a hódító és törvényhozó. Hunyadi János a törökellenes küzdelmek élén. Hunyadi Mátyás portréja.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	<p>◀ A tanuló felismeri és tudatosul benne, hogy a magyarság eredetére vonatkozó álláspontok különbözősége a források rendkívüli hiányosságából és az egyes szaktudományok (történettudomány, régészet, nyelvészet) kutatási eredményeinek egymásnak olykor ellentmondó adataiból fakad. Felismeri azt is, hogy egy régió vagy ország gazdasági és demográfiai megerősödése növeli a katonai potenciált, és ez felerősíti az expanzív törekvéseket, illetve a politikai megosztottság meggyengíti egy régió vagy egy ország katonai ellenálló erejét, és agresszióra csábítja a szomszédokat. Látja, hogy a külső agresszió egységbe forrasztja a megtámadott ország politikai erőit és lakosságát.</p> <p>A magyarság korai történetének tanulmányozása során belátja, hogy az új tudás elsajátítása, a környező népektől való tanulás, az alkalmazkodási képesség fontos feltétele volt népünk fennmaradásának.</p> <p>Megérti, hogy a kereszténység felvétele és az erre épülő államalapítás teremtette meg a magyar állam megerősödésének és fejlődésének feltételeit.</p>	Törölt: s

Felismeri, hogy az Árpád-korban megszilárdult a keresztény magyar állam. A korszak jelentős uralkodói politikai életpályájának megismerésén keresztül belátja, hogy a több nemzetiségből álló Magyar Királyság, a közép-európai régió egyik legerősebb államaként fejlődött, sorsa több ponton összekapcsolódott a környező államok és Nyugat-Európa fejlődésével. Tudja, hogy az ország fejlődésének lehetőségeit lényegesen befolyásolta a tatárokkal és az oszmán törökökkel folytatott küzdelem.

Törölt: Magyarország

Képes többféleképpen értelmezhető szövegek eltérő jelentésrétegeinek a feltárására. Álláspontját tárgyilagos érveléssel tudja előadni.

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A magyar nép eredete, vándorlása, a honfoglalás és a kalandozások kora. <i>Népesség, demográfia (vándorlás, migráció).</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Kulcsszavak és kulcsmondatok keresése szövegben. <i>(Pl. Szent István törvényeiben.)</i> – Információk gyűjtése és önálló rendszerezése, értelmezése. <i>(Pl. az Aranybulla elemzése, korabeli törvényi előírások az idegenekről; középkori városaink jellemzőinek, a lakosság összetételének, rétegződésének kutatása.)</i>	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> A magyar nyelv rokonsága, története, nyelvcsaládok, régi magyar nyelvemlékek: a Tihanyi apátság alapítólevele, Halotti beszéd és könyörgés, Ómagyar Mária-siralom. Eredetmondák <i>(pl. Arany János: Rege a csodaszarvasról)</i> . Janus Pannonius: Pannónia dicsérete, Katona József: Bánk Bán, Arany János: Toldi.
Árpád-házi uralkodók politikai életpályája (Géza és Szent István, Szent László, Könyves Kálmán, II. András, IV. Béla). <i>Uralkodók és államférfiak.</i>	– Tanultak felhasználása új feladathelyzetben. <i>(Pl. korstílusok azonosítása magyarországi műemlékeken.)</i>	<i>Vizuális kultúra:</i> A nagyszentmiklósi kincs, a honfoglalás korát feldolgozó képzőművészeti alkotások megfigyelése, elemzése. Román, gótikus és reneszánsz emlékek Magyarországon <i>(pl. a jáki templom)</i> .
A társadalom és a gazdaság változásai a honfoglalástól a XIII. század végéig.	<i>Kritikai gondolkodás:</i> – Érvek gyűjtése a saját vélemény alátámasztására, ellenvélemények cáfolására. <i>(Pl. a magyar honfoglalás lefolyása.)</i>	<i>Ének-zene:</i> Reneszánsz zene: Bakfark Bálint.
A Magyar Királyság, mint jelentős közép-európai hatalom, az Anjouk, Luxemburgi Zsigmond és Hunyadi Mátyás korában. <i>Fölzárkózás, lemaradás.</i>	– Kérdések megfogalmazása a források megbízhatóságára, a szerző esetleges elfogultságára, rejtett szándékaira vonatkozóan. <i>(Pl. korabeli utazók, krónikairók leírásainak elemzése.)</i>	<i>Matematika:</i> Térbeli modellek készítése <i>(pl. korstílusok demonstrálásához)</i> .
A magyar rendi állam és az Oszmán (Török) Birodalom párharca.	– Különbségek felismerése és a változások nyomon követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán. <i>(Pl. a jobbágy fogalom jelentésváltozása.)</i>	<i>Informatika, könyvtárhasználat:</i> A Magyar Nemzeti Múzeum Magyarország története az államalapítástól 1990-ig <u>című</u> állandó kiállítása középkori része Hunyadi Mátyás kori anyagának feldolgozása sétálófüzet kitöltésével.
Társadalmi és gazdasági változások a XIV–XV. század folyamán.	– Híres emberek, történelmi személyek jellemzése, feltevések megfogalmazása a	Internetes gyűjtőmunka a magyarok eredetével kapcsolatos elméletek témájában.
A középkori magyar kultúra és művelődés emlékei.		

Törölt: ,

Törölt:)

Törölt: .

Törölt: c.

cselekedeteinek
mozgatórugóiról. (Pl.
Hunyadi Mátyás
külpolitikája.)

- Történelmi jelenetek
elbeszélése, eljátszása
különböző szempontokból.
Erkölcsi kérdéseket felvető
élethelyzetek megismerése
és bemutatása. (Pl.
Nándorfehérvár ostromának
rekonstruálása magyar és
török korabeli források
alapján.)
- Különböző szövegek, kép- és
hanganyagok stb. vizsgálata
történelmi hitelesség
szempontjából. (Pl. a XIX.
századi historizáló festészet
alkotásai [pl. Feszty-körkép].)

Kommunikáció:

- Esszé írása történelmi-
társadalmi témákról. (Pl. I.
Károly gazdasági
reformjainak okai.)
- Történelmi, társadalmi
témák vizuális ábrázolása.
(Pl. a magyar társadalom
változásai az Árpád-korban.)

Tájékozódás térben és időben:

- Tanult események,
jelenségek topográfiai
meghatározása térképen.
(Pl. a magyarság
vándorlásának fő állomásai.)
- Az európai és a magyar
történelem eltérő időbeli
ritmusának elemzése. (Pl. a
kereszténység felvétele,
államok alapítása.)
- Egyszerű térképvázlatok
rajzolása információforrások
alapján. (Pl. a tatárjárás.)

**Értelmező
kulcsfogalmak
Tartalmi
kulcsfogalmak**

Változás és folyamatosság, történelmi forrás, tény és bizonyíték, interpretáció, történelmi nézőpont.

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népességrobbanás, népességfogyás, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás,

gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, hatalmi ág, egyeduralom, monarchia, államszervezet, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, vallás, monoteizmus, vallásüldözés.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: nyelvrokonság, őstörténet, őshaza, törzsszövetség, kettős fejedelemség, honfoglalás, kalandozás, királyi vármegye, ispán, nádor, egyházmegye, királyi tanács, tized, szerviens, várjobbágy, vajda, Szent Korona, Aranybulla, nemesi vármegye, székely, szász, kun, bandérium, aranyforint, regálé, harmincad, kapuadó, szabad királyi város, bányaváros, mezőváros, úriszék, báró, köznemes, kilenced, ősiség, perszónálunió, végvári rendszer, rendi országgyűlés, rendkívüli hadiadó, füstpénz, fekete sereg, corvina.

Személyek: Árpád, Géza fejedelem, I. (Szent) István, Koppány, I. (Szent) László, Könyves Kálmán, Anonymus, II. András, IV. Béla, I. Károly, I. (Nagy) Lajos, Luxemburgi Zsigmond, Hunyadi János, Hunyadi Mátyás.

Topográfia: Magna Hungaria, Kazár Birodalom, Levédia, Etelköz, Vereckei-hágó, Augsburg, Pannonhalma, Esztergom, Székesfehérvár, Pozsony, Horvátország, Erdély, Dalmácia, Muhi, Buda, Visegrád, Nándorfehérvár.

Kronológia: 895 táján (a honfoglalás), 955 (az augsburgi csata), 972–997 (Géza fejedelemsége), 997/1000–1038 (I. /Szent/ István), 1077–1095 (I. /Szent/ László), 1095–1116 (Könyves Kálmán), 1205–1235 (II. András), 1222 (az Aranybulla kiadása), 1235–70 (IV. Béla), 1241–42 (a tatárjárás), 1301 (az Árpád-ház kihalása), 1308–42 (I. Károly), 1342–82 (I. /Nagy/ Lajos), 1351 (I. /Nagy/ Lajos törvényei), 1387–1437 (Luxemburgi Zsigmond), 1444 (a várnai csata), 1456 (a nándorfehérvári diadal), 1458–90 (I. /Hunyadi/ Mátyás).

- Törölt: -
- Törölt: -
- Törölt: -
- Törölt: -
- Törölt: -
- Törölt: -
- Törölt: -
- Törölt: -
- Törölt: -
- Törölt: ¶
¶
¶

Tematikai egység

A világ és Európa a kora újkorban

**Órakeret
12 óra**

**Előzetes tudás
A tematikai egység
nevelési-fejlesztési
céljai**

Felfedezők, utazók, reformátorok, a Napkirály udvara, a felvilágosodás eszméi.
 ◀ A tanuló érzékeli, hogy az emberek a maguk által leghelyesebbnek gondolt módon cselekszenek. Az azonban, hogy a különböző korokban mit tartottak helyesnek vagy helytelennek jelentős mértékben eltért egymástól. Ahhoz, hogy az emberek tetteit és döntéseit helyesen tudjuk megítélni, először meg kell érteni a helyzetet, amelyben éltek. Belátja, hogy a világ különböző civilizációit összeköti az emberi alapszükségletek biztosításának igénye (élelem, biztonság, világ megértésének igénye stb.). Megérti, hogy a kultúrák találkozása milyen esélyeket és/vagy veszélyeket hordoz magában. Képes empatikusan, a leigázottak szempontjából is értékelni a földrajzi felfedezéseket és az azt követő gyarmatosítást.
 A tanuló belátja, hogy Amerika felfedezése gyökeresen megváltoztatta a világ képét. Felismeri, hogy a kereskedelmi utak feletti ellenőrzés általában jelentős hatalmi pozíciót is jelent, valamint hogy a kereskedelmi utak terén lezajló változások átrendezik a régiók közötti gazdasági erőviszonyokat, hosszú távon jelentős gazdasági, társadalmi és politikai következményekkel járnak. Átlátja a tőkés gazdaság működési mechanizmusát, felismeri a termelés új szervezeti formáinak társadalomformáló hatását. Tudja, hogy a reformáció a katolikus egyház világi hatalmával való szembefordulás nyomán jött létre, és érti, hogy a hitélet megújítása mellett a protestáns gondolkodásmód (önkormányzatiság, hivatássetika) terjesztésével jelentős eszmei és társadalmi hatást gyakorolt Európára. Megismeri az európai régiók eltérő fejlődését és egymásra hatását. Képes összehasonlítani történelmi időszakokat, egybevetni eltérő emberi

sorsokat. Képes a történelmi tér változásainak leolvasására, az adott témához leginkább megfelelő térkép kiválasztására.

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Amerika ősi kultúrái, a nagy földrajzi felfedezések és következményeik. <i>Felfedezők, feltalálók. Függetlenség és alávettség. A fanatizmus jellemzői és formái.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés különböző típusú forrásokból. <i>(Pl. a 95 pontból a lutheri tanok kimutatása; a barokk stílusjegyeinek felismerése képek alapján.)</i> – Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. <i>(Pl. a polgárosult angol nemesség és a francia nemesség összehasonlítása.)</i> – Információk önálló rendszerezése és értelmezése. <i>(Pl. a harmincéves háború okainak csoportosítása.)</i>	<i>Földrajz:</i> Földrajzi felfedezések topográfiai vonatkozásai, a holland mélyföld, a Naprendszer. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Shakespeare, Molière. <i>Dráma és tánc:</i> Az angol reneszánsz színház és dráma, a francia klasszicista színház és dráma. <i>Vizuális kultúra:</i> A barokk stílus. <i>Ének-zene:</i> A barokk zene.
Reformáció és katolikus megújulás. <i>Vallások szellemi, társadalmi, politikai gyökerei és hatásai.</i>		<i>Fizika:</i> A földközéppontú és a napközéppontú világkép jellemzői. A Föld, a Naprendszer és a Kozmosz fejlődéséről alkotott csillagászati elképzelések. Kepler törvényei, Newton.
Az atlanti hatalmak (Hollandia és Anglia) felemelkedése. <i>Erőforrások és termelési kultúrák.</i>	<i>Kritikai gondolkodás:</i> – Érvék gyűjtése a saját vélemény alátámasztására, ellenérvék gyűjtése meghatározott álláspontok cáfolására. <i>(Pl. forradalom volt-e a XVII. századi angliai átalakulás?)</i> – A különbségek felismerése és a változások nyomon követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán. <i>(Pl. az ipari termelési keretek – cég, kiadási, felvásárlási rendszer, manufaktúra – összehasonlítása.)</i>	<i>Filozófia:</i> Descartes, Bacon, Locke.
Nagyhatalmi küzdelmek a XVII. században és a XVIII. század elején. <i>Kisállamok, nagyhatalmak.</i>		
Az angol polgárháború és a parlamentáris monarchia kialakulása. <i>A hatalommegosztás formái, szintjei.</i>		
A francia abszolutizmus és hatalmi törekvések.		
Közép- és Kelet-Európa a XVI–XVII. században.		
A tudományos világkép átalakulása.	<i>Kommunikáció:</i> – Folyamatábra, diagram készítése. <i>(Pl. a XVI. századi világkereskedelem működése.)</i> – Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) készítése. <i>(Pl. az angol polgárháború szakaszairól.)</i>	

Tájékozódás időben és térben:

- A történelmi tér változásainak leolvasása térképekről. (Pl. a reformáció egyes irányzatainak a térhódítása.)

Értelmező kulcsfogalmak	Történelmi idő, változás és folyamatosság, ok és következmény, történelmi forrás, interpretáció, jelentőség.
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, népesedés, népességrobbanás, népességfogyás, migráció, életmód, város, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, termelési egység, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ág, egyeduralkodó, monarchia, köztársaság, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, vallás, monoteizmus, vallásüldözés, antijudaizmus.
Fogalmak, adatok	<p><i>Fogalmak:</i> ültetvény, tőke, kapitalizmus, világereszkedelem, abszolutizmus, reformáció, protestáns, evangélikus, református, ellenreformáció, jezsuita, barokk, manufaktúra, vetésforgó, anglikán, puritán, Jognyilatkozat, alkotmányos monarchia, merkantilizmus.</p> <p><i>Személyek:</i> Kolumbusz, Magellán, Vasco da Gama, V. Károly, Luther, Kálvin, Kopernikusz, Spinoza, I. Erzsébet, Cromwell, XIV. Lajos, I. (Nagy) Péter.</p> <p><i>Topográfia:</i> Németalföld, London, Versailles, Szentpétervár.</p> <p><i>Kronológia:</i> 1492 (Amerika felfedezése), 1517 (Luther fellépése, a reformáció kezdete), 1618-48 (a harmincéves háború), 1642-49 (az angol polgárháború), 1689 (a Jognyilatkozat kiadása).</p>

Törölt: –
Törölt: –

Tematikai egység	Magyarország a kora újkorban	Órakeret 14 óra
Előzetes tudás	A mohácsi csata, a végvári harcok hősei, a hadvezér Zrínyi Miklós, kuruc mondák és történetek.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	<p>◀ A tanuló tudja, hogy a sorsfordító történelmi események nem kizárólag egy kiváltó okra vezethetők vissza, és következményeik döntően befolyásolhatják egy adott állam/közösség fejlődésének lehetőségeit. Értékeli a Rákóczi-szabadságharc idején létrejött széles társadalmi összefogás mozgósító erejét és a kölcsönös engedményeken alapuló megállapodás hosszú távú jelentőségét.</p> <p>Felismeri a kiemelkedő történelmi személyek közösségformáló és társadalom-átalakító szerepét. Megérti, hogy a reformáció a bibliafordítás, a magyar nyelvű hitélet és a magyar írásbeliség fellendülése révén formálta jelentősen a magyar művelődéstörténetet, <u>de</u> a katolicizmus megújulása során kialakított hagyományok <u>is</u> a magyar nemzettudat fontos részévé váltak.</p> <p>Belátja, hogy az oszmán-török katonai fölény mellett a politikai megosztottság is hozzájárult az ország három részre szakadásához. Megérti a részekre szakadt ország helyzetét a két nagyhatalom ütközőzónájában, és belátja, hogy a török kiűzését a hatalmi erőegyensúly felbomlása tette lehetővé. Átlátja a másfél évszázados török uralom rövid és hosszú távú következményeit.</p> <p>➤ Képes elemezni az egyetemes és magyar történelem eltérő időbeli ritmusát, és ezek kölcsönhatásait. Képes különböző</p>	

információforrásokból egyszerű önálló térképvezérlés rajzolására.

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A Jagelló-kor. Az ország három részre szakadása. <i>Függetlenség és alávettség.</i> Várháborúk kora. <i>Békék, háborúk, hadviselés.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés szaktudományi munkákból (pl. Erdély aranykoráról). – Az internet kritikus felhasználása történelmi ismeretek szerzésére. (Pl. a magyarországi oszmán – török építészeti emlékekről.)	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> A reformáció kulturális hatása; Pázmány Péter; Zrínyi Miklós: Szigeti veszedelem, kuruc költészet, Mikes Kelemen. <i>Ének-zene:</i> Szegénylegény katonanékek (pl. Csinom Palkó).
A három országrész berendezkedése, mindennapjai.	<i>Kritikai gondolkodás:</i> – Különböző történelmi elbeszélések összehasonlítása a narráció módja alapján. (Pl. Brodaries István és Szulejmán a mohácsi csatáról.)	<i>Földrajz:</i> A természeti környezet változása a török korban.
A reformáció és a katolikus megújulás Magyarországon.		<i>Matematika:</i> Képzeltben történő mozgás (pl. átdarabolás elképzelése; testháló összehajtásának, szétvágásoknak az elképzelése; testek különféle síkmetszeteinek elképzelése – váralaprajz készítése).
Az Erdélyi Fejedelemség. <i>Kisállamok, nagyhatalmak.</i>	– Feltevések megfogalmazása egyes történelmi jelenségek háttéréről, feltételeiről, okairól. (Pl. Szapolyai királyságának szerepe az önálló Erdélyi Fejedelemség későbbi létrejöttében.)	<i>Informatika:</i> Törökországi magyar emlékhelyek keresése az interneten, virtuális séta.
A magyar rendek és a Habsburg-udvar konfliktusai.		
A török kiűzése Magyarországról.		
Népesség, társadalom, gazdaság és természeti környezet a XVI–XVII. századi Magyarországon.	<i>Kommunikáció:</i> – Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) készítése. (Pl. kép alapján váralaprajz elkészítése.) – Mások érvelésének összefoglalása és figyelembevétel. A véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése. (Pl. az ország előtt 1526-ban álló alternatívák megvitatása.)	
A Rákóczi-szabadságharc. <i>Egyezmények, szövetségek.</i>	– Esszé írása történelmi témákról. (Pl. a török uralom hatása Magyarország fejlődésére címmel; valamint Schulhof Izsák beszámolója Buda visszavívásáról (Budai krónika című forrás elemzése).)	Törölt: háború Törölt: .(Törölt: (Törölt: c. Törölt: .)

Tájékozódás időben és térben:

- Az egyetemes és a magyar történelem eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése. *(Pl. a Rákóczi-szabadságharc és a spanyol örökösödési háború eseményei között.)*
- A történelmi tér változásainak leolvasása különböző térképekről. *(Pl. az ellenreformáció térnyerésének nyomon követése.)*

Értelmező kulcsfogalmak
Tartalmi kulcsfogalmak

Változás és folyamatosság, ok és következmény, tény és bizonyíték, interpretáció, történelmi nézőpont.
Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népességfogyás, migráció, életmód, város, etnikum, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ág, egyeduralom, monarchia, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, vallás, vallásüldözés.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: örökös jobbágyság, hajdú, vitézlő rend, unitárius, kuruc, trónfosztás.
Személyek: II. Lajos, Szapolyai János, I. Ferdinánd, I. Szulejmán, Dobó István, Zrínyi Miklós, Károli Gáspár, Bocskai István, Bethlen Gábor, Pázmány Péter, Zrínyi Miklós (a költő és hadvezér), I. Lipót, Savoyai Jenő, II. Rákóczi Ferenc.
Topográfia: Mohács, Kőszeg, Buda, Hódoltság, Eger, Szigetvár, Sárospatak, Ónod, Nagyszombat, Bécs.
Kronológia: 1526 (a mohácsi csata), 1541 (Buda török elfoglalása, az ország tényleges három részre szakadása), 1552 (Eger sikertelen török ostroma), 1566 (Szigetvár eleste), 1591-1606 (a tizenöt éves háború), 1664 (Zrínyi Miklós téli hadjárata, a vasvári béke), 1686 (Buda visszafoglalása), 1699 (a karlócai béke), 1703-11 (a Rákóczi-szabadságharc), 1707 (az ónodi országgyűlés), 1711 (a szatmári béke).

Törölt: -

Törölt: -

Tematikai egység

Felvilágosodás, forradalmak és a polgárosodás kora

**Órakeret
15 óra**

Előzetes tudás

A felvilágosodás eszméi; az észak-amerikai gyarmatok függetlenségi harca; a francia forradalom vívmányai; a terror; Napóleon; az ipari forradalom találmányai.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló megérti, hogy a korszakban a társadalmi és gazdasági átalakulás egymást erősítve bontakozott ki, valamint, hogy az ipari forradalom máig ható gazdasági, társadalmi folyamatok elindítója volt. Látja, hogy a felvilágosodás állította középpontba a világmindenség megértésének igényét, a tudományos megismerés elsőbbségét állította, és hogy ezzel a tudományok fejlődésének új korszaka kezdődött. Belátja, hogy a hatalommegosztás és a

képviselési elv általánossá válása a polgári államokban a demokratikus jogok gyakorlásának kiterjesztését eredményezte.

Tudja, hogy a felvilágosodás során fogalmazódtak meg a máig is érvényes demokratikus eszmék és elidegeníthetetlen emberi jogok, amelyek mind a mai napig a nyugati típusú demokráciák jogrendjének alapját képezik. Megszületik az állam és egyház szétválasztásának gondolata. Látja, hogy a korszak forradalmi eszméi – szabadság, egyenlőség, testvériség – nem egyszer egymást kizáró módon valósultak meg. Érzékeli, hogy a hatalmi harcot, harcokat konfliktusok és kompromisszumok egymást váltó sorozataként lehet leírni.

Felismeri, hogy az ipari forradalom, amely új energiaforrások hasznosítása mellett új technikai eszközök alkalmazásával és a termelési formák átalakításával létrehozta az ipari társadalmat, a népesség számszerű gyarapodását, urbanizációt és az ipari munkásság létszámának növekedését eredményezte. Ismeri a korszakban kialakult politikai ideológiák – liberalizmus, nacionalizmus, konzervativizmus, szocializmus – jellemzőit, és átlátja, hogy ezek átalakult formában ma is léteznek. Látja, hogy a korszak tette az uralkodók és hatalmon levők feladatává a közjó szolgálatát, amely szélsőséges formájában zsarnoki, terrorisztikus eszközökkel történő „népboldogításhoz” vezetett.

Tudja az egyes történelmi korszakokat komplex módon elemezni és bemutatni. Képes a változások megkülönböztetésére.

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A felvilágosodás. <i>Világkép, eszmék, ideológiák, társadalomkritika.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. <i>(Pl. a tömegek bekerülése a politizálásba.)</i>	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> A felvilágosodás és a romantika, a francia Enciklopédia, Voltaire: <i>Candide</i> .
A felvilágosult abszolútizmus.	<i>(Pl. a tömegek bekerülése a politizálásba.)</i> – Információk önálló rendszerezése és értelmezése. <i>(Pl. az ipari forradalom találmányai és jelentőségük.)</i>	<i>Vizuális kultúra:</i> Klasszicizmus és romantika.
Hatalmi átrendeződés a XVIII. századi Európában. <i>Egyezmények, szövetségek.</i>	– Információk önálló rendszerezése és értelmezése. <i>(Pl. az ipari forradalom találmányai és jelentőségük.)</i>	<i>Ének-zene:</i> A klasszika zenéje <i>(pl. Haydn, Mozart, Beethoven), Marseillaise.</i>
Az Egyesült Államok létrejötte és alkotmánya. <i>A hatalommegosztás formái, szintjei.</i>	<i>Kritikai gondolkodás:</i> – Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek okairól. <i>(Pl. a forradalmi terror és szükségessége.)</i>	<i>Fizika:</i> Hőerőgépek, a teljesítmény mértékegysége (watt).
A francia forradalom eszméi, irányzatai, hatása. <i>Forradalom, reform és kompromisszum.</i>	– Történelmi személyiségek jellemzése, feltevések megfogalmazása viselkedésük mozzasztórugóiról. <i>(Pl. Robespierre, Napóleon.)</i>	<i>Erkölcstan, etika:</i> Állampolgárság és nemzeti érzés. A szabadság rendje: jogok és kötelességek. Magánérdek és közjó. Részvétel a közéletben. A társadalmi igazságosság kérdése.
A napóleoni háborúk Európája és a Szent Szövetség rendszere.		
Az ipari forradalom és hatásai. <i>A technikai fejlődés feltételei és következményei.</i>	<i>Kommunikáció:</i> – Elsődleges történelmi	<i>Földrajz:</i> Urbanizációs folyamatok és

Törölt: ,

Törölt: ;

A XIX. század eszméi.
Világkép, eszmék, ideológiák,
társadalomkritika.

- források elemzése, összefüggések felderítése. (Pl. a Függetlenségi nyilatkozat elemzése és a felvilágosodás hatásának kimutatása.)
- Folyamatábra, diagram készítése. (Pl. a hatalommegosztás elvének ábrája.)
- Beszámoló, kiselőadás tartása népszerű tudományos irodalomból. (Pl. a szabadkőművesség témájában.)
- Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) készítése. (Pl. a francia forradalom korszakai.)
- Események, történetek dramatikus megjelenítése. (Pl. XVI. Lajos pere.)
- Esszé írása történelmi, filozófiai kérdésekről. (Pl. a „Mi viszi előre a világot? Forradalom vagy szerves fejlődés” témájában.)

hatásaik.

Filozófia:

A felvilágosodás filozófusai (pl. Diderot, Voltaire, Rousseau), a német idealizmus (pl. Kant, Hegel), Marx.

Biológia-egészségtan:

Védőoltások (az immunológia tudományának kezdetei).

Mozgóképkultúra és médiaismeret:

A modern nyilvánosság kialakulása.

Törölt: ,

Informatika:

Prezentáció készítése (pl. az ipari forradalom témájában.)

Törölt: ipari

Törölt: .

Tájékozódás időben és térben:

- Események időrendbe állítása. (Pl. a 1848-as forradalmak.)
- A történelmi tér változásainak leolvasása különböző térképekről. (Pl. Lengyelország felosztása.)

Értelmező kulcsfogalmak
Tartalmi kulcsfogalmak

Ok és következmény, történelmi forrás, tény és bizonyíték, interpretáció, jelentőség.

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, népesedés, népességrobbanás, népességfogyás, migráció, életmód, város, nemzet, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ág, egyeduralom, monarchia, köztársaság, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, emberi jog, állampolgári jog, népképviselő, vallás, vallásüldözés, vallásszabadság, lelkiismereti szabadság.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: felvilágosodás, racionalizmus, a hatalmi ágak megosztása, természetjog, társadalmi szerződés, népszuverenitás, szabad verseny, felvilágosult abszolutizmus, Emberi és polgári jogok nyilatkozata, ökumenikus gondolkodás,

alkotmány, jakobinus, terror, nacionalizmus, emancipáció, antiszemitizmus, liberalizmus, konzervativizmus, szocializmus, Szent Szövetség, urbanizáció.
Személyek: Spinoza, Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Adam Smith, II. (Nagy) Frigyes, Washington, XVI. Lajos, Danton, Robespierre, Napóleon, Metternich, Watt, Stephenson, Marx.
Topográfia: Párizs, Poroszország, Szilézia, Lengyelország, gyarmatok Észak-Amerikában, Waterloo.
Kronológia: 1776. július 4. (az amerikai Függetlenségi nyilatkozat kiadása, az Amerikai Egyesült Államok létrejötte), 1789. július 14. (a Bastille ostroma, a francia forradalom kitörése), 1793-1794 (a jakobinus diktatúra), 1804-1814/15 (Napóleon császársága), 1848 (forradalmak Európában).

Törölt: -

Törölt: -

Tematikai egység	Az újjáépítés kora Magyarországon	Órakeret 9 óra
-------------------------	--	-----------------------

Előzetes tudás Magyarország újjáépítése a Habsburg Birodalom keretei között. Nemzetiségi viszonyok.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló felismeri, hogy az uralkodó és a rendek egymásra utaltsága, a központi és a helyi hatalom egyensúlya jelentett garanciát a békés építőmunkára, ugyanakkor ahhoz, hogy a változások mértékét és jelentőségét helyesen meg tudjuk ítélni, fontos, hogy jól ismerjük a változások előtti és utáni helyzetet, és ezt össze tudjuk hasonlítani egymással.

Átlátja, hogy a modernizációs kényszer nyomán alakult ki közéletünkben a ma is meglévő „magyar gondolat” és „szabad gondolat” szembenállása. Látja, hogy mindez egy soknemzetiségű államot eredményezett, amely később nemzetiségi ellentétek és konfliktusok alapjául szolgált. Ugyanakkor e nemzetiségek/etnikumok (pl. német, zsidó) előbb a gazdasági fejlődésben, majd a politikai életben is fontos szerepet játszottak.

A tanuló tudja, hogy az ország újjáépítése együtt járt más népek, nemzetiségek befogadásával/betelepülésével/betelepítésével. Megérti a gazdasági, kereskedelmi, kulturális fejlődést. Tudatosul benne, hogy Magyarország a Habsburg Birodalom részét képezte, megérti a birodalmiságból fakadó problémák lényegét, és reális képet alkot Magyarország birodalmon belüli helyzetéről. Érti a vármegyerendszer szerepét a függetlenség bizonyos elemeinek a megőrzésében. Látja, hogy a változások kedvezően érintették a mezőgazdaság helyzetét, de bizonyos értelemben gátját jelentették a hazai ipari termelés kibontakozásának.

Képes statisztikai, demográfiai adatok komplex elemzésére. Ismereteket tud meríteni szakmunkákból is.

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Népesség és természeti környezet: demográfiai változások, az etnikai arányok átalakulása.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból. (Pl. a korszakra vonatkozó demográfiai adatok elemzése, értékelése.)	<i>Földrajz:</i> Magyarország természeti adottságai.
<i>Népesség, demográfia (vándorlás, migráció).</i> <i>Kisebbség, többség, nemzetiségek.</i>	– A tanultak felhasználása új feladathelyzetben. (Pl. a felvilágosodás fogalmainak	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Nyelvújítás: Kazinczy Ferenc. A magyar felvilágosodás irodalma: Bessenyei György, Csokonai Vitéz Mihály.
A Magyar Királyság újjászervezése és helye a Habsburg		<i>Ének-zene:</i>

Birodalomban.

A felvilágosult abszolútizmus a Habsburg Birodalomban.

Társadalmi és gazdasági viszonyok változásai a XVIII. században.

A nemzeti ébredés: a kultúra és művelődés változásai.

azonosítása a korszak uralkodói intézkedéseiben.)

- Egy történelmi oknyomozás megtervezése. (Pl. *Martinovics Ignác perújrafelvétele.*)

Kritikai gondolkodás:

- Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. (Pl. *II. József politikai életpályájának elemzése.*)

Kommunikáció:

- Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tabló készítése. (Pl. *nemzetiségek Magyarországon.*)
- Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) készítése. (Pl. *jobbágyterheket szemléltető ábra készítése.*)

Tájékozódás térben és időben:

- A történelmi tér változásainak leolvasása különböző térképekről. (Pl. *Magyarország etnikai összetételének elemzése.*)
- Egyszerű térképvázlatok rajzolása különböző információforrások alapján. (Pl. *a népességmozgások irányainak megjelenítése.*)

A barokk zene (pl. *J. S. Bach, Händel*), a klasszika zenéje (pl. *Haydn*).

Vizuális kultúra:

Barokk stílusú épületek (pl. a *fertődi Esterházy-kastély*), freskók, szobrok és táblaképek Magyarországon.

Informatika: Könyvtártípusok, könyvtártörténet.

Grafikonok, diagramok készítése a demográfiai adatok szemléltetésére.

Törölt: ,

Törölt: könyvtártípusok

Törölt: .

Értelmező kulcsfogalmak
Tartalmi kulcsfogalmak

Ok és következmény, tény és bizonyíték, interpretáció, történelmi nézőpont.

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ág, egyeduradalom, monarchia, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, vallás.

Fogalmak,

Fogalmak: betelepítés, betelepülés, Pragmatica Sanctio, Helytartótanács, felső

Törölt: Helytartótanács

adatok tábla, alsó tábla, vámrendelet, úrbéri rendelet, Ratio Educationis, türelmi rendelet, jobbágyrendelet.
Személyek: III. Károly, Mária Terézia, II. József, Kazinczy Ferenc.
Topográfia: Határőrvidék, Bácska, Bánát.
Kronológia: 1723 (Pragmatica Sanctio), 1740-80 (Mária Terézia), 1780-1790 (II. József).

Törölt: -

Törölt: -

Tematikai egység **Reformkor, forradalom és szabadságharc Magyarországon** **Órakeret**
15 óra

Előzetes tudás A magyar reformkor képviselői, március 15. mint iskolai ünnepély, a forradalom és szabadságharc kiemelkedő személyiségei.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai ◀ A tanuló tudja megkülönböztetni egymástól azokat az okokat, amelyek már jóval a vizsgált esemény előtt léteztek, azoktól, amelyek az esemény közvetlen kiváltó okaiként értékelhetők. Látja, hogy az események bekövetkeztek, vannak közvetett és közvetlen okai, ezt úgy is értelmezhetjük, hogy a dolgok bekövetkeztek mindig vannak közvetett feltételei és vannak közvetlen kiváltó okai.

Megérti, hogy a közös cél eredményezte a forradalom és szabadságharc idején létrejövő nemzeti egységet és összefogást, amely számos politikai, társadalmi és katonai eredménnyel járt, és hogy mindezt csak két nagyhatalom külső katonai agressziója volt képes levern.

Érti, hogy a korszakot a nemzeti és a liberális eszme megerősödése, valamint az európai centrumhoz való fölzárkózás kényszere határozza meg. Belátja, hogy ezek nyomán fogalmazódott meg a jobbágyi és rendi viszonyok megszüntetésének, az érdekegyesítés, a közteherviselés, valamint a nemzeti nyelv és kultúra megteremtésének szükségessége, amelyek a polgári viszonyok és a nemzeti önállóság megteremtését célozzák. Tudja, hogy e célok megvalósítása állította középpontba azokat a nagyformátumú politikusokat, akik túllépve egyéni érdekeiken, egymást kiegészítve a közösség hosszú távú érdekeit szolgáló reformprogramok mellé állították a közvéleményt.

Képes felidézni a polgárosodó Magyarország kiépülésének meghatározó gondolatait, megidézni annak kulcsszereplőit, egyszerűbb biográfiákat összeállítani. Konkrét példák bemutatása segítségével belátja, hogy a modern Magyarország többféle etnikumból, nemzetiségből épült fel, és az átalakulásban a köznemesség mellett jelentős szerepet vállaltak a közéletből korábban kiszorított társadalmi rétegek (pl. a zsidó és német eredetű városi polgárság).

Ismeretek

Az átalakuló társadalom és gazdaság.
Nők és férfiak életmódja és társadalmi helyzete, életformák.

A reformeszmék kialakulása és terjedése: Széchenyi István programja.
Fölzárkózás, lemaradás.

A reformmozgalom

Fejlesztési követelmények

Ismeretszerzés, tanulás:

- Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. *(Pl. a nemesi életszemlélet megismerése Pulszky Ferenc műve alapján, a különböző etnikumok összefogása a közös cél érdekében.)*
- Egy történelmi oknyomozás megtervezése. *(Pl. Petőfi Sándor halála.)*

Kapcsolódási pontok

Magyar nyelv és irodalom:
A felvilágosodás és a reformkor irodalma.
Nemzeti dráma, nemzeti színjátszás kezdetei.

Dráma és tánc:
A XIX. századi magyar színház és dráma néhány alkotása: Katona József: Bánk bán, Vörösmarty Mihály: Csongor és Tünde.

kibontakozása.

A nemzeti ébredés és a nemzetiségi kérdés.
Kisebbség, többség, nemzetiségek.

A reformkori művelődés, kultúra.

A forradalom és szabadságharc nemzetközi keretei.

Az 1848-as forradalom és vívmányai, az áprilisi törvények.
Forradalom, reform és kompromisszum.

A szabadságharc története.
Békék, háborúk, hadviselés.

A nemzetiségek (pl.: németek, szlávok, és különösen a zsidók) szerepe a Habsburg udvarral szembeni harcokban.
A zsidó közösség kiemelt részvétele és az ezért kirótt kollektív hadisarc.
Egyenlőség, emancipáció

Kritikai gondolkodás:

- Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése, feltevések megfogalmazása viselkedésük mozgatórugóiról. (Pl. *Széchenyi István, Görgei Artúr; az érdekegyesítéssel és a törvény előtti egyenlőséggel kapcsolatos viták bemutatása.*)
- Különböző szövegek, hanganyagok, filmek stb. vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából. (Pl. *Németh László Az áruló című történelmi drámája.*)

Kommunikáció:

- Elsődleges történelmi források elemzése, összefüggések felderítése. (Pl. *Széchenyi programja a Stádium 12 pontja alapján.*)
- Folyamatábra, diagram készítése. (Pl. *a reformkori rendi országgyűlés felépítése és a törvényhozás menete.*)
- Események, történetek, jelenségek dramatikus megjelenítése. (Pl. *Széchenyi és Kossuth vitája.*)

Tájékozódás időben és térben:

- Az európai történelem és a magyar történelem kölcsönhatásainak elemzése. (Pl. *az 1848-as forradalmak kölcsönhatásai.*)
- Események időrendbe állítása. (Pl. *a pesti forradalom eseményei.*)

Vizuális kultúra:

Klasszicizmus és romantika (pl. *Pollack Mihály: Nemzeti Múzeum*).

Ének-zene:

Himnusz, Szózat, Erkel Ferenc: Hunyadi László – a nemzeti opera születése, Liszt Ferenc.

Földrajz:

Magyarország természeti adottságai, folyamszabályozás.

Informatika:

Glog (interaktív tábló) készítése Széchenyi István gyakorlati újításairól.

Az 1848–49-es szabadságharc számítógépes stratégiai játék alkalmazása.

Törölt: -

Törölt: háború

Értelmező kulcsfogalmak
Tartalmi kulcsfogalmak

Történelmi idő, ok és következmény, történelmi forrás, jelentőség, történelmi nézőpont.
Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet,

Fogalmak, adatok

nemzetiség,
gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás,
gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem,
pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó,
politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ág, egyeduralom, monarchia,
parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria.
Fogalmak: reform, polgári átalakulás, liberális nemesség, centralista, cenzúra,
államnyelv, önkéntes és kötelező örökváltság, közteherviselés, érdekegyesítés,
védővám, márciusi ifjak, nemzetőrség, áprilisi törvények, felelős kormány,
sajtószabadság, népképviselő, cenzusos választójog, jobbágyfelszabadítás,
emancipáció, tavaszi hadjárat, Függetlenségi nyilatkozat, nemzetiségi törvény.
Személyek: Széchenyi István, Wesselényi Miklós, Kölcsey Ferenc, Deák Ferenc,
Kossuth Lajos, Metternich, Batthyány Lajos, Szemere Bertalan, Petőfi Sándor,
Jellasics, Görgei Artúr, Ferenc József, Windischgrätz, Bem József.
Topográfia: Pest-Buda, Vaskapu, Pákozd, Isaszeg, Debrecen, Világos.
Kronológia: 1830 (Széchenyi István: Hitel című művének megjelenése, a reformkor kezdete), 1832-36 (rendi országgyűlés), 1844 (a magyar nyelv államnyelvvé nyilvánítása), 1848. március 15. (forradalom Pesten), 1848. április 11. (az áprilisi törvények), 1848. szeptember 29. (a pákozdi csata), 1849. április 6. (az isaszegi csata), 1849. április 14. (a függetlenség kimondása), 1849. május 21. (Buda felszabadítása), 1849. augusztus 13. (a világosi fegyverletétel).

Törölt: Eötvös József,

Törölt: –

A fejlesztés várt eredményei a két évfolyamos ciklus végén

Az ókori, középkori és kora újkori egyetemes és magyar kultúrkincs rendszerező megismerésével az egyetemes emberi értékek tudatos vállalása, családhoz, lakóhelyhez, nemzethez, Európához való tartozás fontosságának felismerése, elfogadása.

A múltat és a történelmet formáló összetett folyamatok, látható és háttérben meghúzódó összefüggések felismerése, és ezek erkölcsi-etikai aspektusainak azonosítása.

A korábbi korokban élt emberek, közösségek élet-, gondolkodás- és szokásmódjainak azonosítása, a különböző államformák működési jellemzőinek felismerése.

Ismerje fel a tanuló a civilizációk történetének jellegzetes sémáját (kialakulás, virágzás, hanyatlás).

Ismerje és mind szélesebb körben alkalmazza a történelem értelmezését segítő kulcsfogalmakat és egyedi fogalmakat, az árnyalt történelmi tájékozódás és gondolkodás érdekében.

Ismerje fel, hogy az utókor a nagy történelmi személyiségek, nemzeti hősök cselekedeteit a közösségek érdekében végzett tevékenységek szempontjából értékeli, tudjon példákat mondani különböző korok eltérő értékítéleteiről egy-egy történelmi személyiség kapcsán.

Tudja az egyes népeket vallásuk és kultúrájuk, életmódjuk alapján azonosítani és megismerni. Ismerje fel, hogy a vallási előírások, valamint az államok által megfogalmazott szabályok döntő mértékben befolyásolhatják a társadalmi viszonyokat és a mindennapokat.

Tudja, hogy a történelmi jelenségeket, folyamatokat társadalmi, gazdasági, szellemi tényezők együttesen befolyásolják.

Ismerje a világ és az európai kontinens eltérő fejlődési irányait, ezek társadalmi, gazdasági és szellemi hátterét. Tudja azonosítani Európa különböző régióinak eltérő fejlődési útjait.

Ismerje fel a meghatározó vallási, társadalmi, gazdasági, szellemi összetevőket

Törölt: ,

Törölt: , hogy

egy-egy történelmi jelenség, folyamat értelmezésénél.

Tudja értelmezni az eltérő uralkodási formák és társadalmi, gazdasági viszonyok közötti összefüggéseket.

Ismerje a keresztény Magyar Királyság létrejöttének, virágzásának és hanyatlásának főbb állomásait, a kora újkor békés építómunkájának eredményeit, valamint a polgári Magyarország kiépülésének meghatározó gondolatait és kulcsszereplőit.

Legyen képes a tanuló ismereteket meríteni, beszámolót, kiselőadást készíteni és tartani különböző írott forrásokból, történelmi kézikönyvekből, atlaszokból/szakmunkákból, statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból és internetről.

Legyen képes a szerzett információk rendezésére/értelmezésére, és tudja a rendelkezésre álló információforrásokat áttekinteni/értékelni is. Tudjon kérdéseket megfogalmazni a forrás megbízhatóságára és a szerző esetleges elfogultságára vonatkozóan.

Legyen képes különböző magatartástípusok és élethelyzetek megfigyelésére, ezekből következtetések levonására. Tudja írott és hallott szövegből a lényegre kiemelni tételmondatokat meghatározásával, szövegek tömörítésével és átfogalmazásával egyaránt. Legyen képes a többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárására.

Legyen képes feltevéseket megfogalmazni történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról.

Legyen képes történelmi helyzeteket elbeszélni, eljátszani a különböző szereplők nézőpontjából.

Legyen képes saját véleményét megfogalmazni, közben legyen képes vitában a tárgyilagos érvelés és a személyeskedés megkülönböztetésére.

Legyen képes folyamatábrát, diagramot, vizuális rendezőt (táblázatot, ábrát) készíteni, történelmi témákat vizuálisan ábrázolni.

Legyen képes az időmeghatározásra konkrét kronológiai adatokkal, valamint történelmi időszakokhoz kapcsolódóan egyaránt, és tudjon kronológiai adatokat rendszerezni. Használja a történelmi korszakok és periódusok nevét. Legyen képes összehasonlítani történelmi időszakokat, egybevetni eltérő korszakok emberi sorsait a változások szempontjából, és legyen képes a változások megkülönböztetésére is.

Legyen képes érzékelni és elemezni az egyetemes és a magyar történelem eltérő időbeli ritmusát, illetve ezek kölcsönhatásait. Tudja az egyes korszakokat komplex módon jellemezni és bemutatni.

Legyen képes különböző információforrásokból önálló térképvázlatok rajzolására, különböző időszakok történelmi térképeinek az összehasonlítására, a történelmi tér változásainak leolvasására, az adott témához leginkább megfelelő térkép kiválasztására.

11–12. évfolyam

A középiskolai *történelemtanítás* második két éve részben már az érettségire való felkészülés/felkészítés jegyében telik el. Mindazon fejlesztési területeket és kulcskompetenciákat kiemeljük és elmélyítjük, amelyek a történelemtanítás során szerepet játszanak. Ezek közül a legfontosabb a nemzeti azonosságtudat kialakítása és a hazafias nevelés, valamint az aktív állampolgárságra és demokráciára nevelés. Fontos, hogy tanulóink hazájukhoz hű, nemzeti, népi kultúránk értékeit ismerő és becsülő, a demokratikus jogállam iránt elkötelezett, a közügyekben aktívan részt vevő, a társadalmi és etnikai sokszínűséget értéként kezelő, a kisebbségi, nemzetiségi

kultúrákat ismerő, el- és befogadó állampolgárokká váljanak. Ehhez használjuk fel és tudatosítsuk a közelmúlt történelmének értékeit (jeles magyar történelmi személyiségek, tudósok, feltalálók, művészek, írók, költők, sportolók munkásságát), közös társadalmi és állami sikereinket (pl. a rendszerváltoztatás, a demokratikus jogállam kiépítése, békés nemzetegyesítés, csatlakozásunk az európai közösséghez és az atlanti katonai szövetséghez), kitérve történelmünk árnyoldalainak bemutatására, feldolgozására is. Lényeges az is, hogy a XX. századi népiirtások (pl. örmény népiirtás, holokauszt, délszláv háború), a tömegmértű tragédiák és mögöttük rejlő egyéni sorsok feldolgozása megtörténjen, a történelmi átélhetőség és kritikai gondolkodás fejlesztése érdekében. Fontos a népiirtások, háborúk és diktatúrák során az egyéni és szervezett ellenállás különböző formáinak megismerése, a személyes magatartásformák megítélése.

Törölt: a rendszerváltozás

A kulcskompetenciák közül a szociális és állampolgári kompetencia játszik szerepet a demokrácia iránti végső elköteleződésben, valamint nemzeti értékeinken túl a közös európai gondolat melletti egyértelmű állásfoglalásban is. A tanulói kompetencia fejlesztésének területei közül első helyen a 11–12. évfolyamokon is a források használata és értékelése említhető. A forrásokból történő önálló adatgyűjtés mellett elvárt a történelmi háttér ismeretében következtetések levonása is. Mindehhez nemcsak a szakszókincs alapos ismerete szükséges, hanem az egyes történelmi fogalmak meghatározása is, annak tudatában, hogy azok a különböző történelmi korokban változó jelentésűek lehetnek. A történelemtanítás fontos eleme a középiskolai oktatás záró szakaszában is a tanulók történelmi időben és térben való tájékozódó-képességének fejlesztése. Ez a kronológiai és topográfiai adatok megismerésén és megtanulásán túl azok egységben látását, az események sorrendjének (diakronia) és az egy időben zajló történéseknek (szinkronia) a felismerését is célozza. Ezen a szinten már elvárt egyszerű kronológiai táblázatok önálló készítése, valamint kronológiai munkák használata is. Fontos a történelmi tér változásainak felismerése, a történelmi és földrajzi térképek összekapcsolása, valamint az ökológiai szemlélet kialakítása a történelmi jelenségek értelmezésében.

A *társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek* – mint közvetlen szocializációs hatású témaköröket átfogó tartalmi terület – természetes módon kapcsolódik a Nat-ban megfogalmazott valamennyi általános fejlesztési feladathoz. Ez a lehetősége abból adódik, hogy a jelenben való eligazodásra igyekszik felkészíteni a tanulókat. Olyan tartalmakat visz be az oktatásba, amelyek a hétköznapi életben közvetlenül hasznosítható tudást eredményeznek. Olyan készségek fejlesztését célozza, amelyek – miként az összes kulcskompetencia – széles körben hasznosíthatók az iskolán kívüli életben. A témakörök feldolgozása közvetlen módon járul hozzá a szociális és állampolgári, valamint a kezdeményező-készség és vállalkozási kompetencia fejlesztéséhez. Mindez az általános célok közül jelentős mértékben segíti az állampolgárságra és demokráciára nevelést, a másokért való felelősségvállalás és az önkéntesség gondolatának elmélyülését a fiatalokban, a gazdasági és a pénzügyi nevelést, valamint kisebb mértékben a pályorientációt is.

Törölt: NAT

A társadalmi, állampolgári és gazdasági témakörök feldolgozása fontos szerepet játszik az önálló és kritikai gondolkodás fejlesztésében, valamint a médiahasználat tudatosságának kialakításában, ami középiskolában a következő tevékenységi típusokra épülhet: írott és audiovizuális szövegek önálló gyűjtése, szóban vagy írásban történő feldolgozása, valamint tudatos és kritikus kezelése, a tanult ismeretek problémaközpontú elrendezése, a többféle képpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása, különféle értékrendek összehasonlítása, saját értékek és vélemények tisztázása.

Törölt: -,

A középiskola utolsó évfolyamán megjelenő társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek témakörei a történelem tantárgy keretében szintetizálják a diákok társadalomtudományi ismereteit. Mivel végzős diákokról van szó, fontos, hogy az iskola közvetlen módon is előkészítse őket a tényleges gazdasági és politikai szerepvállalásra: az állampolgári jogok és kötelességek felelősségteljes gyakorlására, a munkavállalói, illetve a vállalkozói szerepre, valamint az országgyűlési és helyhatósági választásokon való részvételre.

E témakörök szemlélete szorosan kötődik az aktuális társadalmi gyakorlathoz, illetve a diákok társadalmi tapasztalataihoz. Legfontosabb módszertani sajátossága az induktivitás, amely a tanulási folyamat gyakorlat közeli jellegében gyökerezik. Ez azért fontos, mert a diákok társadalmi

tapasztalatai sok esetben ellentmondanak az iskolában tanult eszményeknek, elveknek és fogalmi általánosításoknak. Így mind a tanár, mind a tananyag könnyen hiteltelenné válhat. Az ismeretek pusztá átadása mellett ezért mindenképp szükség van olyan, személyes élményekre építő, készségfejlesztő módszerekre, amelyek megalapozzák, illetve erősítik a diákok szociális, erkölcsi és jogi érzékét. A tananyag tehát nem egyszerűen ismereteket közvetít, hanem viselkedési mintákat, szemléletet is, egyfajta problémamegoldó „társadalmi gyakorlótérnek” tekintve a tanórákat, ahol szimulációs helyzetekben erősödhet a diákok döntési és problémamegoldó képessége, empátiája, toleranciája és együttműködési készsége.

Tematikai egység **A nemzetállamok és a birodalmi politika kora** **Órakeret**
16 óra

Előzetes tudás Az egységes Olaszország és Németország létrejötte. Polgárháború az Amerikai Egyesült Államokban. Birodalmak versenye a világ újrafelosztásáért, élet a gyarmatokon.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló látja, hogy az okok közötti összefüggések vizsgálata segít annak a megállapításában, hogy mely tényezők játszották a legfontosabb szerepet az események bekövetkezésében. Felismeri, hogy a történelmi események magyarázata nagyon sok esetben az egyének és csoportok személyes indítékainak feltárásán és bemutatásán alapul. Tudja, hogy a modern polgári államszervezet új funkciói kiterjedtek az oktatásra, az egészségügyre és a szociálpolitikára. Megérti azokat a régi fejlődési kereteket szétfeszítő törekvéseket, amelyek szükségszerűen vezettek el egy olyan mértékű hatalmi versengéshez, amely beletorkollott az első világháborúba.

Felismeri, hogy a nemzetállami keret képes hatékonyan megjeleníteni, megvédeni egy nemzet érdekeit, és tagjainak jogait, számos, a közösséget összetartó elemmel **bővíteni**.

Érti, hogy a nacionalista eszme terjedése, az ipari forradalom belső piacteremtő képessége együttesen segítették elő a nemzetállamok létrejöttét. Felismeri, hogy a különböző nemzetállamok megteremtésének igénye és a tökéletes termelés állandó bővítésének kényszere magában hordozta a nemzetek közötti versengés kiéleződését, amely többek között a gyarmatosítás új szakaszának megjelenését eredményezte. Belátja, hogy az ipari forradalom újabb szakaszának eredményei (új iparágak, találmányok stb.) számos árnyoldallal (környezetkárosítás, társadalmi egyenlőtlenségek növekedése **stb.**) jártak.

Képes saját ismeretforrások segítségével történelmi oknyomozásra, ehhez önálló jegyzetelésre, tudatos és kritikus internethasználatra.

Törölt: mely állami keretként.

Törölt: melynek

Törölt: jogai ekkor

Törölt: bővültek

Törölt:)

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Nemzetállami törekvések Európában (Olaszország, Németország, a balkáni államok). <i>Kisállamok, nagyhatalmak.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból. <i>(Pl. az egyenlőtlen fejlődés fogalmának értelmezése.)</i>	<i>Földrajz:</i> Kontinensek földrajza, Európa országai, Balkán, a városfejlődés szakaszai.
Az Amerikai Egyesült Államok polgárháborúja és nagyhatalommá válása.	– Önálló információgyűjtés különböző médiumokból. <i>(Pl. az ipari forradalom második szakaszának találmányai; a Dreyfus-ügy.)</i>	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Stendhal, Balzac, Victor Hugo, Puskin, Zola, Dosztojevszkij, Verlaine, Rimbaud, Baudelaire, Keats.
Társadalmi és gazdasági változások a centrum		<i>Vizuális kultúra:</i>

országokban.

Szegregáció, bűnbakkeresés

Az iparosodás új szakaszának hatásai (társadalom, gondolkodás, életmód, épített és természeti környezet).

Technikai fejlődés feltételei és következményei.

A munkásság érdekképviseleti és politikai mozgalmi, szervezeti.

A modern polgári állam jellegzetességei.

Hatalommegosztás formái, színterei.

Az Európán kívüli világ változásai a XIX. század második felében: gyarmati függés, a birodalmak versenye a világ újrafelosztásáért.

Függetlenség, alávetettség, kisállamok, nagyhatalmak.

Kritikai gondolkodás:

– Különbségek felismerése és a változások nyomán követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán. *(Pl. szövetségi rendszerek.)*

– Híres emberek, történelmi személyek jellemzése, feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. *(Pl. Bismarck politikai pályája.)*

– Önálló vélemény megfogalmazása történelmi eseményekről, szereplőkről, jelenségekről, filozófiai kérdésekről. *(Pl. a gyarmatosítás ideológiája.)*

Kommunikáció:

– Esszé írása történelmi – társadalmi témákról. *(Pl. a technikai fejlődés hatása a környezetre és az életmódra.)*

– Mások érvelésének összefoglalása és figyelembe vétele. A véleménykülönbségek tisztázása, a saját álláspont gazdagítása, továbbfejlesztése. *(Pl. rabszolgakérdés, női emancipáció.)*

Tájékozódás térben és időben:

– Történelmi időszakok összehasonlítása a változások mennyisége és gyorsasága szempontjából. *(Pl. gyarmatbirodalmak kiterjedése a XIX. század elején és végén.)*

– Események, jelenségek, tárgyak, személyek időrendbe állítása. *(Pl. az olasz és a német egység megvalósulásának fő területi lépései.)*

Eklektika, szecesszió és az izmusok meghatározó alkotói és művei.

Ének-zene:

Verdi, Puccini, Wagner, Debussy.

Fizika:

Tudósok, feltalálók:

Faraday, Helmholtz.

Kémia:

Meyer, Mengyelejev, Curie házaspár.

Biológia-egészségtan: Pasteur;

Darwin evolúcióelmélete,

Törölt: ,

Törölt: : evolúcióelmélet

Testnevelés és sport:

Újkori olimpiák.

Értelmező kulcsfogalmak	Változás és folyamatosság, ok és következmény, tény és bizonyíték, interpretáció.
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ág, egyeduralom, monarchia, köztársaság, parlamentarizmus, demokrácia, népképviselő, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, vallás, vallásüldözés, jogegyenlőség, emancipáció.
Fogalmak, adatok	<p><i>Fogalmak:</i> monopólium, futószalagos termelés, polgári állam, középosztály, városiasodás, emancipáció, politikai antiszemitizmus, cionizmus, szakszervezet, keresztényszocializmus, szociáldemokrácia, egyenlőtlen fejlődés, nagyhatalom, hármas szövetség, antant, keleti kérdés.</p> <p><i>Személyek:</i> III. Napóleon, Garibaldi, Bismarck, II. Vilmos, Lincoln, Rotschildok, Herz Tivadar, Viktória királynő, XIII. Leó.</p> <p><i>Topográfia:</i> Piemont, Olaszország, Német Császárság, Szezei-csatorna, Elzász-Lotaringia, Balkán.</p> <p><i>Kronológia:</i> 1853–56 (a krími háború), 1859 (a solferinói ütközet), 1861–65 (az Egyesült Államok polgárháborúja), 1866 (a königgrätzi csata), 1871 (a Német Császárság létrejötte), 1882 (a hármas szövetség megalakulása), 1907 (a hármas antant létrejötte).</p>

Törölt: ,

Törölt: -

Tematikai egység **A kiegyezéshez vezető út és a dualizmus kora Magyarországon** **Órakeret 16 óra**

Előzetes tudás Megtorlás, önkényuralom és kiegyezés. Magyarország fejlődése a dualizmus korában, a Monarchia együtt élő népei, a nemzetiségek helyzete.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai ◀ A tanuló megérti, hogy a szabadságharc idegen katonai erővel történt leverése nem járt együtt az összes vívmány megsemmisítésével, hiszen azok egy részére (pl. jobbágyfelszabadítás) az új hatalomnak is szüksége **volt** saját helyzete stabilizálásához.

Törölt: van

Átlátja, hogy az új polgári világ kiépülése Magyarországon számos vonatkozásban értékteremtéssel és értékvesztéssel járt, így az európai élműzönyhöz való felzárkózási kísérlete az eredmények mellett számos – akár máig ható – társadalmi, gazdasági és szellemi, ideológiai ellentmondást is magában hordozott. Belátja, hogy Magyarországon a dualizmus korában következett be a – máig meglévő – szakadás az elit- és a tömegkultúra között. Megérti, hogy a kiegyezés reális kompromisszum volt, amely megfelelt a kor erőviszonyainak. Látja a kiegyezés hosszú távú hatásait Magyarország fejlődésére, mely folyamatban a hazai zsidó polgárság kiemelkedő szerepet játszott. Felismeri, hogy a dualizmus korában a magyar sajtó a modernizálódó magyar állam negyedik hatalmi ágává alakult. Képes különböző történelmi elbeszéléseket egybevetni egymással. Tud jeleneteket elbeszélni, erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzeteket felismerni és bemutatni.

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A szabadságharcot követő	Ismeretszerzés, tanulás:	Magyar nyelv és irodalom:

<p>megtorlás és önkényuralom.</p> <p>A kiegyezés létrejötte és tartalma. <i>Államformák, államszervezet.</i></p> <p>A kiegyezéshez fűződő viták, a kiegyezés alternatívái.</p> <p>Politikai élet, társadalmi változások és gazdasági fejlődés a dualizmus korában. <i>Fölzárkózás, lemaradás; Népeesség, demográfia.</i></p> <p>Budapest világvárossá válása.</p> <p>A nemzetiségi kérdés alakulása, a zsidó emancipáció. <u><i>Szegregáció, bűnbakkeresés</i></u></p> <p>A dualizmus válságjelei.</p> <p>A tudomány és művészet a dualizmus korában.</p> <p>Életmód a századfordulón.</p>	<p>– Példák gyűjtése a szabadságharcot követő megtorlás és üldöztetés magyar, valamint más nemzetiségű áldozatairól, formáiról, eszközeiről, méretéről. <i>(Pl. a lengyel, olasz és német származású honvéd tisztek kivégzése, a hazai zsidó közösségekre kirótt hadisarc.)</i></p> <p>– Ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, statisztikai táblázatokból. <i>(Pl. a dualizmuskori gyáripar.)</i></p> <p>– Egy történelmi oknyomozás megtervezése.</p> <p><i>Kritikai gondolkodás:</i></p> <p>– Erkölcsei kérdéseket felvető élethelyzetek felismerése, bemutatása. <i>(Pl. az aradi vértanúk búcsúlevelei, a tisztaeszlári vérvád képtelensége.)</i></p> <p>– Különböző történelmi elbeszélések összehasonlítása a narráció módja alapján. <i>(Pl. a kiegyezés mérlege Eötvös József és Kossuth Lajos írásai alapján.)</i></p> <p>– Feltevések megfogalmazása egyes jelenségek háttéréről, feltételeiről, okairól. <i>(Pl. a zsidó emancipáció okai, a zsidóság részvétele a modernizációban.)</i></p> <p><i>Kommunikáció:</i></p> <p>– Folyamatábra, diagram készítése. <i>(Pl. a dualizmus pártviszonyai.)</i></p> <p>– Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák) készítése. <i>(Pl. a dualista állam.)</i></p> <p>– Beszámoló, kiselőadás tartása történelmi forrásszövegek alapján. <i>(Pl. dualizmuskori</i></p>	<p>Arany János: A walesi bárdok, a századforduló irodalmi élete <i>(pl. a Nyugat).</i></p> <p><i>Vizuális kultúra:</i> Romantika és realizmus <i>(pl. Munkácsy Mihály)</i>, a szecesszió és eklektika jellemzői <i>(pl. Steindl Imre: Országház).</i></p> <p><i>Ének-zene:</i> Liszt Ferenc, az operett születése, Bartók Béla, Kodály Zoltán.</p> <p><i>Földrajz:</i> Folyamszabályozás, természetkárosítás, árvizek kiváltó okai.</p> <p><i>Fizika:</i> Az elektrifikáció, a transzformátor, a villamos mozdony, a karburátor.</p> <p><i>Testnevelés és sport:</i> Magyar olimpiai részvétel – Hajós Alfréd, magyar sikersportágak <i>(pl. úszás, vívás).</i></p> <p><i>Informatika:</i> Internetes forrásgyűjtés pl. a dualizmus kori élclapok (Bolond Miska, Borsszem Jankó, Üstökös) anyagából.</p>
--	---	--

színházkultúra.)

- Események, történetek, jelenségek mozgásos, táncos, dramatikus megjelenítése. (Pl. *jelenetek egy pesti kávéház mindennapjaiból.*)

Tájékozódás időben és térben:

- Az európai történelem és a magyar történelem kölcsönhatásainak elemzése. (Pl. *a kiegyezés létrejöttét elősegítő külpolitikai tényezők számbavétele.*)
- A történelmi tér változásainak leolvasása különböző térképekről. (Pl. *a magyarországi vasúthálózat fejlődése.*)

Értelmező
kulcsfogalmak
Tartalmi
kulcsfogalmak

Változás és folyamatosság, ok és következmény, történelmi forrás, tény és bizonyíték, jelentőség.

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, középréteg, alsó réteg, korfa, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, önkényuralom, hatalmi ág, egyeduralom, monarchia, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, népképviselő, vallás, jogegyenlőség, emancipáció.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: emigráció, passzív ellenállás, hűsvéti cikk, kiegyezés, dualista monarchia, közös ügy, gazdasági kiegyezés, Dunai Konföderáció, nemzetiségi törvény, horvát-magyar kiegyezés, Szabadelvű Párt, Szociáldemokrata Párt, választójog, torlódó társadalom, úri középosztály, dzsentr, kivándorlás, asszimiláció, zsidó emancipáció, állami anyakönyvezés, polgári házasság, népoktatás, millennium.

Személyek: Haynau, Alexander Bach, Deák Ferenc, Andrássy Gyula, [Eötvös József](#), [Löw Emánuel](#), Tisza Kálmán, Baross Gábor, Wekerle Sándor, Tisza István, Puskás Tivadar, Kandó Kálmán, Ganz Ábrahám.

Topográfia: Arad, Osztrák-Magyar Monarchia, Budapest, Bécs, Fiume, Bosznia-Hercegovina.

Kronológia: 1849. október 6. (az aradi vértanúk kivégzése), 1865 (Deák Ferenc hűsvéti cikke), 1867 (a kiegyezés, Ferenc József megkoronázása), 1868 (a nemzetiségi és népiskolai törvény, a horvát-magyar kiegyezés), 1875-90 (Tisza Kálmán miniszterelnöksége), 1873 (Budapest létrejötte), 1896 (a millennium), 1905 (a Szabadelvű Párt választási veresége, belpolitikai válság).

Törölt: ,

Törölt: , Jászi Oszkár

Törölt: -

Előzetes tudás

A tudomány és technika fejlődésének új szakasza. Nagyhatalmi konfliktusok és a szövetségi rendszerek kialakulása. A keleti kérdés. A dualista monarchia válsága.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló megérti, hogy ugyanazzal a történelmi eseménnyel kapcsolatban az okok és a következmények kiválasztása és logikai összerendezése között jelentős különbségek lehetnek. Érzékeli, hogy az okozati összefüggések feltárása közötti különbségek miatt lényeges eltérések lehetnek ugyanazon történelmi esemény bemutatása, értelmezése és értékelése között. Látja az első világháború kirobbanásához vezető okokat, és azok komplex jellegét. Felismeri, hogy a korábban kialakult nagyhatalmi egyensúly felbomlása, a gyarmatokért való versengés, a létrejövő katonai szövetségek, a fegyverkezési verseny és a megoldatlan balkáni helyzet együttesen vezetett a háborúhoz. Érti, hogy az új hadászati eszközök és módszerek alkalmazása elhúzódo harcokkal és óriási ember- és anyagi veszteséggel jártak, és minden állampolgárt érintettek. Felismeri a háború sajátos, az emberi történelemben ez idáig nem létező új vonásait. Tisztában van a háború emberiségre gyakorolt romboló morális hatásaival. Ismeri és érti a trianoni trauma lényegét, máig tartó hatásainak mozgatórugóit. Megérti, hogy a későbbi győztesek olyan – sok tekintetben irracionális, megalázó – békeszerződéseket kényszerítettek rá a legyőzöttekre, melyekkel igazolni lehetett a háborús társadalmi áldozatvállalás értelmét, ugyanakkor ezek magukban hordozták egy újabb fegyveres konfliktus kényszerét.

Reálisan értékeli a történelmi tényeket, figyelembe véve a háborút lezáró békerendszert. Felismeri a békerendszer keltette új ellentmondásokat, különös tekintettel a kelet-közép-európai régióra. Érti az oroszországi események társadalmi, gazdasági, ideológiai hátterét és az emberi történelem további alakulására gyakorolt hatásait. Látja, hogy a világháború Európa hatalmi pozícióvesztését, az Egyesült Államok centrális helyzetbe kerülését, a bolsevizmus hatalomra jutását, a tömegdemokráciák kialakulását, valamint a korábban egységesülő világpiac felbomlását eredményezte.

Képes különböző szövegek, hanganyagok, filmek stb. vizsgálatára és megítélésére a történelmi hitelesség szempontjából. Önálló véleményt tud megfogalmazni történelmi eseményekről.

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Az első világháború. Hadviselés.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés statisztikai táblázatokból,	<i>Földrajz:</i> Európa domborzata és vízrajza.
Magyarország az első világháborúban.	diagramokból. <i>(Pl. háborús veszteségek.)</i> – Önálló információgyűjtés adott témához különböző médiumokból. <i>(Pl. haditudósítások, plakátok.)</i>	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Móricz Zsigmond: Barbárok, Ady Endre, Babits Mihály háborús versei.
A februári forradalom és a bolsevik hatalomátvétel. A diktatúra kiépülése Szovjet-Oroszországban.	– Információk gyűjtése múzeumokban. <i>(Pl. a korszak helytörténeti vonatkozásai.)</i>	<i>Kémia:</i> Hadászatban hasznosítható vegyi anyagok.
A háborús vereség következményei Magyarországon: az Osztrák-Magyar Monarchia	<i>Kritikai gondolkodás:</i>	<i>Mozgóképkultúra és médiaismeret:</i> Tömegkommunikáció, médiumok hatása a mindennapi

felbomlása, az őszirozás forradalom, a tanácsköztársaság.

Az első világháborút lezáró békerendszer.

A trianoni békediktátum. *Kisebbség, többség, nemzetiségek.*

Új államok Közép-Európában. A határon túli magyarság sorsa. *Kisállamok, nagyhatalmak.*

- Különböző szövegek, képek, életre. plakátok, karikatúrák vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából. *(Pl. Ferenc József korának plakátjai, karikatúrái.)*
- Tanult ismeretek problémaközpontú elrendezése. *(Pl. hadicélok, haditervek – békecélok, békeelvek, és ezek megvalósulása.)*

Kommunikáció:

- Esszé írása történelmi-társadalmi témákról. *(Pl. a trianoni békediktátum hatásai.)*
- Mások érvelésének összefoglalása és figyelembe vétele. A véleménykülönbségek tisztázása. *(Pl. Magyarország részvétele a világháborúban.)*
- Történetek dramatikus megjelenítése. *(Pl. a magyar delegáció részvétele a béketárgyalásokon.)*

Tájékozódás térben és időben:

- Kronológiai adatok rendezése. *(Pl. a háború kiemelkedő eseményeinek időrendje.)*
- Néhány kiemelt esemény, jelenség topográfiai adatainak elhelyezése vaktérképen. *(Pl. a békeszerződések területi vonatkozásai.)*

Értelmező kulcsfogalom
Tartalmi kulcsfogalom

Történelmi idő, ok és következmény, történelmi forrás, tény és bizonyíték, interpretáció, jelentőség, történelmi nézőpont.
Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ág, demokrácia, monarchia, köztársaság, parlamentarizmus, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum,

Fogalmak, adatok

periféria,
vallás, monoteizmus, vallásüldözés, antiklerikalizmus.
Fogalmak: villámháború – állóháború/állásháború, központi hatalmak, frontvonal, hátszág, antant, jóvátétel, Népszövetség, revízió, reváns, bolsevik, szovjet, kommunizmus, őszirózsás forradalom, Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP), egypártrendszer, proletárdiktatúra, egyházellenesség, vallásellenesség, ellenforradalom, kormányzó, vörösterror, fehérterror.
Személyek: Lenin, Trockij, Wilson, Clemenceau, IV. Károly, Károlyi Mihály, Jászi Oszkár, Garami Ernő, Kun Béla, Aponyi Albert, Horthy Miklós.
Topográfia: Sarajevó, Doberdó, Szentpétervár, Szerb-Horvát-Szlovén Királyság, Csehszlovákia, a balti államok, Lengyelország, a trianoni Magyarország.
Kronológia: 1914–18 (az első világháború), 1914. június 28. (a sarajevói merénylet) 1914. július 28. (az Osztrák–Magyar Monarchia hadat üzen Szerbiának, a világháború kirobbanása), 1917 (a februári forradalom és a bolsevikok hatalomátvétele Oroszországban), 1918. október 31. (az őszirózsás forradalom győzelme), 1918. november 3. (a padovai fegyverszünet), 1919 (a békekonferencia kezdete, a versailles-i béke), 1919. március 21. – augusztus 1. (a proletárdiktatúra időszaka), 1920. június 4.(a trianoni békediktátum aláírása).

Tematikai egység

Európa és a világ a két világháború között

Órakeret 18 óra

Előzetes tudás

A gazdasági világválság és következményei az Egyesült Államokban és Európában, diktatúrák és diktátorok földrészünkön.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló átlátja, hogy a politikai jogok kiterjesztése több országban a szociális demagógia felerősödésével járt, így utat nyitott a szélsőséges elemek hatalomra kerülésének, akik diktatórikus rendszereket vezettek be. Ismeri a diktatúrák működési mechanizmusát; tudja, hogy faji vagy osztályalapon, a bűnbakképzés eszköztárát alkalmazva embercsoportokat bélyegeztek meg, telepítettek ki, vagy gyilkoltak meg, és a társadalmat „fenyegető veszélyre” való tekintettel mindenkinek korlátozták a szabadságjogait.

Érti, hogy az emberek élete még akkor is különböző, ha ugyanabban a korban és ugyanabban az országban éltek, hiszen az adott korban is különböző gondolkodású emberek léteztek, ezért a korszakra jellemző általános dolgok nem mindig igazak mindenkire.

A tanuló érti, hogy az Egyesült Államokban az 1920-as évek nagy gazdasági fejlődést és lényeges életmódbeli átalakulást hoztak (pl. az autók elterjedése), amelyet az évtized végi nagy válság követett. Látja, hogy a válságból való kilábalást különbözőképpen találták meg a világ vezető hatalmai és országai.

Felismeri, hogy a háborús pusztítás, különösen a vereség és a gazdasági válságok egyik következménye a szélsőségek térnyerése. Belátja, hogy a korszakban megtörtént az elitkultúra és a tömegkultúra végérvényes szétválása. Tudja, hogy a korszakban hatalmas lépés történt a női emancipáció felé.

Képes társadalmi-történelmi események összehasonlítására, értékrendek egybevetésére, azok értékelésére, saját álláspont megfogalmazására.

Témák

Fejlesztési követelmények

Kapcsolódási pontok

Az 1920-as évek politikai és gazdasági viszonyai.

Ismeretszerzés, tanulás:

Magyar nyelv és irodalom:

– Ismeretszerzés különböző statisztikai táblázatokból, grafikonokból,

Az avantgárd (pl. Apollinaire, Borges, Bulgakov, Faulkner, Thomas Mann, Orwell, Szolzsenyicin, Iszaak Babel).

Demokráciák és

tektélyuralmi rendszerek Európában a két világháború között.
Világkép, eszmék, ideológiák, társadalomkritika.

Az olasz fasiszta állam és ideológia jellemzői.

A kommunista diktatúra a Szovjetunióban.

Az 1929-33-as világgazdasági válság jellemzői és következményei. Az Amerikai Egyesült Államok válasza a válságra: a New Deal.

A nemzetiszocialista ideológia és a náci diktatúra jellemzői.
Tömegtájékoztatás, sajtó, propaganda. A fanatizmus jellemzői és formái.
Szegregáció, bűnbakkeresés

Nemzetközi viszonyok a két világháború között.

A gyarmatok helyzete.

Tudomány és művészet a két világháború között.
Korok, korstílusok.

Életmód és mindennapok a két világháború között.
Nők és férfiak életmódja és társadalmi helyzete, életformák.

diagramokból. (Pl. a német választások eredményei 1928-33 között; a munkanélküliség alakulása az Egyesült Államokban 1929-1937.)

- Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. (Pl. a *GULAG táborainak élete*.)

Kritikai gondolkodás:

- Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek okairól. (Pl. az *antiszemitizmus okai*.)
- Különböző szövegek, hanganyagok stb. vizsgálata a hitelesség szempontjából. (Pl. *különböző propagandafilmek elemzése*.)
- Híres emberek, történelmi személyiségek jellemzése, feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek, viselkedésének mozgatórugóiról. (Pl. *Gandhi és a polgári engedetlenségi mozgalom*.)

Kommunikáció:

- Folyamatábra, diagram készítése. (Pl. a *világgazdasági válság jelenségei*.)

Tájékozódás időben és térben:

- A történelmi tér változásainak leolvasása különböző térképekről. (Pl. *Kelet-Közép-Európa* nemzetiségi térképének összevetése az első világháború előtti és utáni államhatárokkal.)

Vizuális kultúra:

A technikai képalkotás: fényképezés, film jelentősége.
Az avantgárd: Picasso: *Guernica*.
Fényképek értelmezése.

Ének-zene:

Az avantgárd zene, a dzsessz.

Biológia-egészségtan:

Vitaminok, penicillin – antibiotikumok, védőoltások.

Mozgóképkultúra és médiaismeret:

A média kifejező eszközei és ezek hatásmechanizmusa.
A korszak stílusirányzatai.

Testnevelés és sport:

Olimpiatörténet – a berlini olimpia (1936).

Informatika:

Archív filmfelvételek keresése az interneten és elemzésük.

Törölt: –

Törölt: –

Törölt: *élete Szolzsenyicin: Ivan Gyenyiszovics egy napja című műve alapján*

Törölt: *Köztes*

- Történelmi időszakok összehasonlítása a változások mennyisége és gyorsasága szempontjából. *(Pl. a hagyományos női szerep megváltozása fél évszázad alatt.)*

Értelmező kulcsfogalmak	Változás és folyamatosság, ok és következmény, interpretáció, történelmi nézőpont.
Tartalmi kulcsfogalmak	Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, hatalmi ág, egyeduralom, monarchia, demokrácia, parlamentarizmus, diktatúra, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, népképviselő, vallás, vallásüldözés.
Fogalmak, adatok	<i>Fogalmak:</i> általános választójog, tömegpárt, fasiszmus, korporatív állam, kisantant, Dawes-terv, pártállam, államosítás, kollektivizálás, tervutasításos rendszer, GULAG, személyi kultusz, koncepciók per, tőzsde, túltermelési válság, New Deal, totális diktatúra, tömeg propaganda, nemzetiszocializmus, fajelmélet, zsidóüldözés, Führer, SS, Berlin-Róma tengely, Anschluss, tekintélyelvű állam, erőszakmentes ellenállás, magaskultúra (elitkultúra), tömegkultúra. <i>Személyek:</i> Mussolini, Sztálin, Roosevel, Keynes, Hitler, Goebbels, Gandhi. <i>Topográfia:</i> <u>Kelet-Közép</u> -Európa, Szovjetunió, Brit Nemzetközösség, Berlin, weimari köztársaság, Moszkva, Saar-vidék, Rajna-vidék, Szudéta-vidék. <i>Kronológia:</i> 1922 (fasiszta hatalomátvétel Olaszországban, a Szovjetunió létrehozása), 1924 (a Dawes-terv), 1925 (a locarnói egyezmény), 1929-1933 (a világgazdasági válság), 1933 (Hitler hatalomra kerülése), 1936 (Berlin-Róma tengely), 1938 (Anschluss, a müncheni konferencia).

Törölt: Köztes

Törölt: –

Tematikai egység	Magyarország a két világháború között	Órakeret 16 óra
Előzetes tudás	Politikusportrék a két világháború közötti Magyarországon. Trianon és következményei – a nemzeti összetartozás napja.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	<p>◀ A tanuló felismeri, hogy önmagában az a tény, hogy egy történelmi beszámolóban nincsenek valótlán tények és hamis állítások, nem biztosítja azt, hogy a beszámoló hiteles és megbízható képet ad az eseményekről. Félrevezető lehet például az, ha bizonyos tényeket nem említ, vagy olyan összefüggéseket sugall az események között, amelyek valójában nem léteztek.</p> <p>Érti a kisebbségi lét problémáit, átérzi a határok által elszakított területeken kisebbségi sorba kényszerített magyarság helyzetét.</p> <p>Szélsőségektől mentesen értékeli az adott történelmi időszakot, annak eseményeit és személyiségeit. Tisztában van a külpolitikai alternatívákkal és képes azonosítani azok mozgatórugóit. Érti, hogy a két világháború közötti magyar fejlődés legfontosabb mozgatórugója a trianoni békeszerződés és annak hatásaira való reflektálás volt. Tudatosulnak benne a trianoni békeszerződés politikai életre, gazdaságra, társadalomra és közgondolkodásra gyakorolt hatásai.</p>	

Képes különböző időszakokat bemutató történelmi térképek összehasonlítására, a különböző változások (területi, etnikai, demográfiai stb.) hátterének a feltárására.

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A konszolidáció kezdete folyamata, jellemzői, eredményei és válsága. <i>Államformák, államszervezet.</i>	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> <ul style="list-style-type: none">– Ismeretszerzés statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból. <i>(Pl. magyar gazdaság a két világháború között.)</i>– Különböző emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. <i>(Pl. az egyes társadalmi csoportok életkörülményei.)</i>	<i>Földrajz:</i> Magyarország és Közép-Európa természeti adottságai. <i>Magyar nyelv és irodalom:</i> A Nyugat mint folyóirat és mint mozgalom; József Attila; a népi írók; a határon túli irodalom.
A válság és hatása: a belpolitikai élet változásai az 1930-as években. <u>Szegregáció, bűnbakkeresés</u>		<i>Mozgóképkultúra és médiaismeret:</i> Tömegkommunikáció, médiumok hatása a mindennapi életre, a magyar hangosfilmgyártás kezdetei. propaganda-eszközök
A magyar külpolitika céljai és lehetőségei a két világháború között. <i>Kisállamok, nagyhatalmak.</i>	<i>Kritikai gondolkodás:</i> <ul style="list-style-type: none">– Feltevések megfogalmazása a történelmi személyiségek cselekedeteinek mozgatórugóiról. <i>(Pl. Horthy Miklós politikai életpályája.)</i>– Történelmi – társadalmi adatok, modellek és elbeszélések elemzése a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából. <i>(Pl. a magyar külpolitika mozgástere, alternatívái.)</i>– Különböző hanganyagok, filmek vizsgálata a történelmi hitelesség szempontjából. <i>(Pl. a korabeli játékfilmekből kirajzolódó mindennapi élet és társadalomkép összevetése a történelmi valósággal).</i>– <u>A Horthy korszak politikai antiszemitizmusa valamint a kultúra és tudomány területén elszenvedett veszteség közötti kapcsolat</u>	<i>Biológia-egészségtan:</i> Szent-Györgyi Albert. <i>Vizuális kultúra:</i> avantgárd – Kassák Lajos.
A revízió lépései és politikai következményei Magyarországon.		<i>Informatika:</i> Anyaggyűjtés tudatos és kritikus internethasználattal a revízió, irredentizmus témájában.
Társadalom és életmód Magyarországon a két világháború között. <i>Szegények és gazdagok világa. Egyenlőség, emancipáció.</i>		
Tudomány és művészet a két világháború között.		
Tömegkultúra és -sport. <i>Tömegtájékoztató, sajtó, propaganda.</i>		

feltárása.

Kommunikáció:

- Önállóan gyűjtött képekből összeállítás, tabló készítése. (*Pl. a korszak helytörténeti vonatkozásai.*)
- Beszélgetés egy társadalmi, történelmi témáról. Saját vélemény érthető megfogalmazása. (*Pl. az antiszemitizmus témában.*)

Tájékozódás térben és időben:

- A világtörténet, az európai történelem, a magyar történelem eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése. (*Pl. a német befolyás erősödése és hatásai.*)
- Néhány kiemelt esemény, jelenség topográfiai helyének elhelyezése vaktérképen. (*Pl. a revíziós politika eredményei 1938-39.*)

Értelmező kulcsfogalmak Tartalmi kulcsfogalmak

Ok és következmény, tény és bizonyíték, interpretáció, történelmi nézőpont.

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, középréteg, alsó réteg, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, monarchia, parlamentarizmus, közigazgatás, szuverenitás, centrum, periféria, választójog, vallás, vallásüldözés.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: konszolidáció, antiszemitizmus, numerus clausus, földreform, népszövetségi kölcsön, pengő, Magyar Nemzeti Bank, revízió, irredentizmus, kultúrfölény, társadalombiztosítás, agrárrolló, népi mozgalom, nyilas mozgalom, nyílt és titkos szavazás, zsidótörvény, győri program, első bécsi döntés.

Személyek: Teleki Pál, Bethlen István, Klebelsberg Kunó, Gömbös Gyula, Imrédy Béla, Szent-Györgyi Albert.

Topográfia: Felvidék, Kárpátalja.

Kronológia: 1920 (a numerus clausus, földreform) 1921-31 (Bethlen István miniszterelnöksége), 1927 (a pengő bevezetése), 1932-1936 (Gömbös Gyula

Törölt: -

Törölt: a

Törölt: -

Törölt: -

miniszterelnöksége), 1938. november 2. (az első bécsi döntés), 1939. március (Kárpátalja visszacsatolása).

Tematikai egység

A második világháború

Órakeret 15 óra

Előzetes tudás

A második világháború jellemzői és következményei. Magyarország a második világháborúban. A holokauszt Európában és Magyarországon.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló ismeri az újfajta hadviselés jellegzetességeit és azok hatásait, a hátszínigot, a civil lakosságot sem kímélő modern totális háború jellemzőit és a tömegpusztító hadászati eszközök használatát. Feltárja a politikai antiszemitizmus megnyilvánulásai megerősödésének mozgatórugóit, azonosítja veszélyeit,

Elítéli a diszkriminációt, és elutasítja az ún. fajelméletet és annak következményeit (megkülönböztetés, jogfosztás, elkülönítés, deportálás, megsemmisítés). Tudja, hogy mennyi áldozattal, pusztítással járt a második világháború, és hogy a holokauszt az emberiség, valamint az egész magyarság tragédiája. Belátja, hogy az ország számára veszteségként értelmezhető a hazai zsidó származású művészek, tudósok, feltalálók kirekesztése, emigrációba kényszerülése, fizikai megsemmisítése (pl. Neumann, Teller, Szilárd, Rejtő, Radnóti, Szerb). Megismer olyan történelmi helyzeteket, amelyek a háborús viszonyok közötti népek, népcsoportok vagy személyek megmentését eredményezték.

Megérti, miként került a háború során Magyarország kényszerpályára, és ez milyen következményekkel járt az ország sorsát illetően. Tisztában van a háborús vereség és a megszállás közvetett és közvetlen következményeivel (pl.: malenkij robotra elhurcolt magyar és német származású civilek, német nemzetiségű lakosság kitelepítése, a szlovákiai magyarok áttelepítése).

Képes önálló véleményt megfogalmazni társadalmi-történelmi eseményekről, azok főbb szereplőiről. Képes erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzeteket felismerni és megvitatni, valamint a hatalmon lévők és a társadalom felelősségének mérlegelésére a hazánkat érintő alapvető tragédiákban (pl. a doni katasztrófa, a holokauszt).

Belátja, hogy a XX. századi kirekesztésen alapuló (bűnbakképzésen alapuló) népi társadalmi nem mehettek volna végbe a többségi társadalom tevőleges vagy hallgatóságos támogatása, valamint apátiája nélkül. Különösen igazolható ez a holokauszt esetében.

Törölt: fajelmélet

Törölt: feltalálók

Törölt: Bartók,

Témák

Fejlesztési követelmények

Kapcsolódási pontok

A második világháború

kitörése. Hadi és diplomáciai események a Szovjetunió elleni német támadásig. *Békék, háború, hadviselés.*

Ismeretszerzés, tanulás:

– Ismeretszerzés szaktudományi munkákból. *(Pl. Magyarország háborús veszteségeiről.)*

– Ismeretszerzés

különböző írásos

forrásokból. *(Pl. az első és második zsidótörvény;*

leírások és

visszaemlékezések a

malenkij robothoz, valamint

a kitelepítésekhez

Fizika:

Nukleáris energia, atombomba.

Etika:

Az intolerancia, a gyűlölet, a kirekesztés, a rasszizmus.

A fordulat a háború menetében.

A szövetségesek

együttműködése és győzelme.

Egyezmények, szövetségek.

Magyar nyelv és irodalom:

Radnóti Miklós, Semprun: A nagy utazás, Kertész Imre:

Sorstalanság.

Személyes történetek, naplók, memoárok.

A második világháború jellemzői. A holokauszt.

Szegregáció, bűnbakkeresés

Magyarország háborúba lépése és részvétele a keleti fronton.

Kállay Miklós miniszterelnöksége.

A német megszállás és nyilas uralom. Felszabadulás és szovjet megszállás.

Háborús veszteségeink. A zsidóüldözés társadalmi, eszmei háttere és a holokauszt Magyarországon. A fanatizmus jellemzői és formái.

kapcsolódóan.)

– Emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. (Pl. kollaboránsok, ellenállók, embermentők, passzív szemlélők a második világháborúban.)

– Ismeretszerzés a holokauszt témájában a kapcsolódó emlékhelyek és múzeumok segítségével (pl. látogatás a Holokauszt Emlékközpontban, illetve a holokauszt más jelentős hazai emlékhelyén; az auschwitz-birkenau-i haláltábor helyén létrehozott emlékhely és múzeum megtekintése).

Vizuális kultúra:

A technikai képalkotás: fényképezés, a film jelentősége.

Fényképek értelmezése (pl. Capa: A normandiai partraszállás fényképei).

Törölt:)

Mozgóképkultúra és médiaismeret:

Videó-interjúk, visszaemlékezések, a videó-interjú, mint műfaj elemzése.

Informatika:

Archív filmfelvételek keresése az interneten, és elemzésük.

Kritikai gondolkodás:

- Híres emberek jellemzése. (Pl. Churchill, a brit elszántság jelképe.)
- Értékrendek összehasonlítása, saját értékek tisztázása. (Pl. Göring-, Höss-idézetek alapján a náci gondolkodásról.)
- Történelmi-társadalmi jelenségek értékelése a saját értékrend alapján. (Pl. holokauszt.)
- Filmek történelmi hitelességének vizsgálata. (Pl. A halál ötven órája [1965].)
- Kérdések megfogalmazása a forrás megbízhatóságára vonatkozóan (pl. Horthy Miklós emlékiratai kapcsán).
- A zsidótörvények változásainak felismerése, az okok megkeresése.

Törölt: a

Kommunikáció:

- Események dramatikus

megjelenítése. (Pl. Churchill és Rooseveltt vitája a második front megnyitásának helyszínéről.)

- Érvelés. (Pl. a náci fajelmélet tarthatatlansága.)

Törölt: : (pl.A)

Tájékozódás időben és térben:

- A történelmi tér változásainak leolvasása térképekről. (Pl. a náci Németország és a Szovjetunió terjeszkedése 1939-1941.)

Törölt: -

- Kronológiai adatok rendezése.

Értelmező kulcsfogalmak Tartalmi kulcsfogalmak

Változás és folyamatosság, ok és következmény, történelmi forrás, interpretáció, történelmi nézőpont.

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, népesedés, népességfogyás, migráció, életmód, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, parlamentarizmus, diktatúra, közigazgatás, birodalom, szuverenitás, emberi jog, állampolgári jog, vallás, vallásüldözés.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: háromhatalmi egyezmény, tengelyhatalmak, koncentrációs tábor, megsemmisítő tábor, népiirtás, emberirtás, holokauszt, [soá](#), [porrajmos](#), [genocídium](#), partizán, totális háború, furcsa háború, hadigazdaság, Vörös Hadsereg, antifasiszta koalíció, fegyveres semlegesség, második bécsi döntés, „hintapolitika”, gettó, deportálás, munkaszolgálat, hadifogság, kiugrási kísérlet, malenkij robot.

Személyek: Hitler, Churchill, Sztálin, Roosevelt, Rommel, Montgomery, Zsukov, Eisenhower, De Gaulle, Bárdossy László, Kállay Miklós, Szálasi Ferenc, Wallenberg.

Topográfia: Leningrád, Pearl Harbor, Midway, El-Alamein, Sztálingrád, Kurszk, Auschwitz, Jalta, Potsdam, Hirosima, Normandia, Újvidék, Kamenyec-podolszki, Voronyezs, Don-kanyar, Délvidék és Észak-Erdély.

Kronológia: 1939. augusztus 23. (a szovjet-német meg nem támadási egyezmény), 1939. szeptember 1. (Németország megtámadja Lengyelországot, kitér a második világháború), 1941. június 22. (Németország megtámadja a Szovjetuniót), 1942 ([a](#) Midway-szigetekenél lezajlott ütközet, [az](#) el-alameini csata), 1943 (véget ér a sztálingrádi csata, a kurszki csata), 1944. június 6. (megkezdődik a szövetségesek normandiai partraszállása), 1945. február (a jaltai konferencia), 1945. május 9. (az európai háború befejeződése), 1945. augusztus 6. (atomtámadás Hirosima ellen), 1945. szeptember 2. (Japán fegyverletételével véget ér a második világháború). 1940. augusztus 30. (a második bécsi döntés), 1941. április (magyar támadás Jugoszlávia ellen), 1941. június 26. (Kassa bombázása), 1942-1944 tavasza (Kállay Miklós miniszterelnöksége), 1943. január (a doni katasztrófa), 1944. március 19. (a németek megszállják Magyarországot), 1944. október 15-[16](#). (Horthy Miklós sikertelen kiugrási kísérlete, nyilas hatalomátvétel), 1944. december 21. (Debrecenben összeül az Ideiglenes Nemzetgyűlés), 1945. április (Magyarország felszabadítása a náci uralom alól, a szovjet megszállás kezdete, a háború vége)

Törölt: -

Magyarországon).

Tematikai egység	Hidegháborús konfliktusok és a kétpólusú világ kiépülése	Órakeret 8 óra
Előzetes tudás	A második világháború eseményei, a sztálinizmus jellemzői, az Amerikai Egyesült Államok politikai és gazdasági viszonyai, a gyarmatok helyzete a két világháború között.	
A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai	<p>◀ A tanuló felismeri, hogy a katonai és a gazdasági erőviszonyok között lehetnek összefüggések. A katonai fölény azonban nem jelent feltétlenül gazdasági és kulturális fölényt.</p> <p>Felismeri és elítéli a diktatórikus rendszerek szabadságot korlátozó és versenyképtelen vonásait. Belátja, hogy a demokrácia a közös döntés intézményrendszerének az emberi jogokat leginkább biztosító formája.</p> <p>A tanuló értelmezi a háború utáni helyzetet és a megosztott világ kialakulásának folyamatát. Felismeri a hidegháború keltette helyi háborúk máig ható következményeit. Hiteles kép alakul ki benne a két tömbben élők különböző helyzetéről, mindennapjairól.</p> <p>Képes társadalmi-történelmi jelenségeket értékrendek alapján mérlegelni, társadalmi-történelmi témákat vizuálisan ábrázolni, valamint a történelmi időben történő sokoldalú tájékozódásra.</p>	
Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
A nyugati országok gazdasági és katonai integrációja. Az új világ gazdasági rendszer kialakulása. <i>Erőforrások és termelési kultúrák.</i>	<p>➤ <i>Ismeretszerzés, tanulás:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– Ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, vizuális rendezők készítése. <i>(Pl. a két szuperhatalom jellemzőinek összegyűjtése.)</i>– A tanultak felhasználása új feladathelyzetekben. <i>(Pl. Kelet-Közép-Európa országainak szovjetizálása.)</i>	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Orwell, Szolzsenyicin, Hrabal, Camus, Garcia Marquez.</p> <p><i>Kémia:</i> Hidrogénbomba, nukleáris fegyverek.</p>
A szovjet tömb kialakulása, jellemzői. A hidegháborús szembenállás, a kétpólusú világ, a megosztott Európa. <i>Egyezmények, szövetségek.</i>	<p><i>Kommunikáció:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– Folyamatábra, diagram készítése. <i>(Pl. a két szuperhatalom katonai kiadásai.)</i>– Beszélgetés egy társadalmi, történelmi témáról. Saját vélemény megfogalmazása. <i>(Pl. az iszlám fundamentalizmus okai, hatásai.)</i>	<p><i>Vizuális kultúra:</i> A posztmodern, intermedialitás művészet.</p> <p><i>Testnevelés és sport:</i> Olimpiatörténet.</p>
A gyarmati rendszer felbomlása (India, Kína), a „harmadik világ”.		
A közel-keleti konfliktusok. Izrael Állam létrejötte, az arab világ átalakulása. Izrael a Közel-Kelet demokratikus állama, a Kárpát-medencén kívüli legnagyobb magyar ajkú kisebbség otthona.		
	<p><i>Tájékozódás térben és időben:</i></p> <ul style="list-style-type: none">– Múltban élt emberek életének összehasonlítása a jelennel. <i>(Pl. Közép-Európa</i>	

államai a szocializmus
időszakában és
napjainkban.)

- Tanult helyek megkeresése
a térképen. (Pl. a két tömb
meghatározó államai.)

**Értelmező
kulcsfogalmak
Tartalmi
kulcsfogalmak**

Történelmi idő, ok és következmény, történelmi forrás, tény és bizonyíték,
interpretáció, történelmi nézőpont.

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, népesedés,
népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség,
gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás,
gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem,
pénzgazdálkodás, piac, piacgazdaság, gazdasági válság, adó,
politika, állam, államforma, államszervezet, parlamentarizmus, emberi jog,
állampolgári jog, diktatúra, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria,
népképviselő, demokrácia, diktatúra,
vallás, vallásüldözés.

**Fogalmak,
adatok**

Fogalmak: Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), superhatalom, vasfüggöny,
hidegháború, fegyverkezési verseny, kétpólusú világ, NATO, Varsói Szerződés,
KGST, Európai Gazdasági Közösség (Közös Piac), berlini fal, harmadik világ, el nem
kötelezettek mozgalma, újantiszemitizmus.

Személyek: Sztálin, Mao Ce-tung, Truman, Adenauer, Hruscsov, Kennedy, Ben
Gurion.

Topográfia: NSZK, NDK, Izrael, Kuba, Korea, Vietnam.

Kronológia: 1945 (az ENSZ létrejötte), 1947 (a Truman-elv, a párizsi béke, India
függetlensége), 1948 (Izrael létrejötte), 1949 (az NSZK, az NDK, a NATO, a KGST, a
Kínai Népköztársaság létrejötte, a szovjet atombomba), 1950-1953 (a koreai
háború), 1956 (az SZKP XX. kongresszusa, a szuezi válság), 1957 (a római
szerződések), 1959 (a kubai forradalom), 1961 (a berlini fal építése, Gagarin
űrrepülése), 1962 (a kubai rakétaválság), 1962-1965 (a második vatikáni zsinat).

Törölt: -

Törölt: ,),

Törölt: -

Törölt:),

Tematikai egység

Magyarország 1945–1956 között

**Órakeret
10 óra**

Előzetes tudás

A szovjet megszállás és a kommunista diktatúra jellemzői. Az 1956-os
forradalom és szabadságharc kiemelkedő személyiségei és céljai. A határon
túli magyarság sorsa. Október 23. mint iskolai ünnepély.

**A tematikai egység
nevelési-fejlesztési
céljai**

◀ A tanuló felismeri, hogy amikor egy esemény bekövetkeztének az okait
kutatjuk, nemcsak azt a kérdést kell feltenni magunknak, hogy miért
következett be az esemény, hanem azt is, hogy miért nem valami más történt
helyette. Látja a magyar és az egyetemes történelem összefüggéseit. Atlátja,
hogy nehéz történelmi helyzetben az emberek nézeteit, döntéseit és
cselekedeteit élethelyzetük miként befolyásolja.

Megismeri és elítéli a totális kommunista diktatúra emberiség elleni bűneit.
Átérzi a forradalom és szabadságharc hőseinek és áldozatainak a sorsát,
szolidáris velük. Belátja, hogy a szovjet megszállás és a kommunista diktatúra
a lakosságot szabadságjogaiban korlátozta. A jogfosztások
következményeként számosan emigrációba kényszerültek, amely az ország
szempontjából veszteségként értelmezhető.

Felismeri a szovjet megszállás és az ebből fakadó korlátozott állami
szuverenitás következményeit. Megérti, hogy Magyarországnak 1956-ban a
rendkívül kedvezőtlen nemzetközi helyzetben, az erőegyensúlyra épülő

Törölt: az

Törölt: a

politikai viszonyrendszerben nem sikerült kiszakadnia a szovjet tömbből. Felismeri, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc jelenlegi demokratikus rendünk egyik talpköve.

Képes felhasználni különböző visszaemlékezők adatközléseit, kiszűrve azok szubjektív elemeit, objektív történelmi kép kialakítása céljából az adott korról.

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
<p>Magyarország szovjetizálása, a kommunista diktatúra kiépítése, jellemzői. <i>Függetlenség és alávetettség.</i></p>	<p><i>Ismeretszerzés, tanulás:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Ismeretszerzés személyes beszélgetésekből és megfigyeléséből. <i>(Pl. az 1956-os események résztvevőinek visszaemlékezéseiből.)</i> 	<p><i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Illyés Gyula: Egy mondat a zarnokságról.</p>
<p>Az egypárti diktatúra működése a Rákosi-korszakban, valamint a gazdasági élet jellegzetességei. <i>Világkép, eszmék, ideológiák, társadalomkritika.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> – A tanultak felhasználása új helyzetekben. <i>(Pl. Magyarország szovjetizálása.)</i> 	<p><i>Mozgóképkultúra és médiaismeret:</i> Dokumentumfilmek, híradók elemzése.</p>
<p>Életmód, életviszonyok, munka, sport, kultúra, szórakozás.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – <u>Az 1956-os forradalom és szabadságharc utcai hőseinek (pl.: Angyal István, Pongrácz Gergely; Mansfeld Péter) megismerése elbeszélések, tanulmányok és visszaemlékezések segítségével.</u> – Egy történelmi oknyomozás megtervezése. <i>(Pl. Tóth Ilona ügye.)</i> – <u>Ismeret szerzése a diktatúra történetéhez kapcsolódó emlékhelyek és múzeumok segítségével (pl. látogatás a Terror Háza Múzeumban, a recski munkatábor területén létesült emlékhely [recski Nemzeti Emlékpark] felkeresése).</u> – Ismeretszerzés különböző írásos forrásokból, vizuális rendezők készítése. <i>(Pl. <u>magyar lakosság</u> kivándorlásának és emigrációjának irányai, célállomásai [pl. Nyugat Európa országai, USA, Izrael] létszámadatai, és következményei.)</i> 	<p><i>Testnevelés és sport:</i> Olimpiatörténet, magyar részvétel és sikerek a korszak olimpiáin.</p>
<p>Az 1956-os forradalom és szabadságharc okai, háttere, főbb eseményei, jellemzői, szereplői. <i>Forradalom, reform és kompromisszum.</i></p>		<p><i>Informatika:</i> Multimédia CD-ROM használatával Magyarország XX. századi eseményeinek és azok hátterének megismerése.</p>

Törölt: Magyar

Kritikai gondolkodás:

- Feltételezések megfogalmazása híres emberek viselkedésének mozgatórugóiról. *(Pl. Nagy Imre/Kádár János 1956-os szerepvállalása.)*
- Érvek gyűjtése feltevések mellett és ellen, az érvek kritikai értékelése. *(Pl. koncepciós perek.)*
- Többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása. *(Pl. a Rákosi-korszak viccei.)*

Kommunikáció:

- Beszélgetés egy történelmi témáról. *(Pl. a Nyugat magatartása 1956-ban.)*
- Folyamatábra, diagram készítése. *(Pl. az 1945. és 1947. évi választások eredményei.)*

Tájékozódás időben és térben:

- A világtörténet, az európai és a magyar történelem kölcsönhatásainak elemzése. *(Pl. az 1956-os forradalom és környezete.)*

**Értelmező
kulcsfogalmak
Tartalmi
kulcsfogalmak**

Ok és következmény, történelmi forrás, tény és bizonyíték, interpretáció, történelmi nézőpont.

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, középréteg, alsó réteg, népesedés, népességszaporodás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, adó, politika, állam, államforma, köztársaság, államszervezet, parlamentarizmus, közigazgatás, szuverenitás, népképviselő, demokrácia, diktatúra, emberi jog, állampolgári jog, vallás, vallásüldözés, egyházüldözés, vallásszabadság.

**Fogalmak,
adatok**

Fogalmak: Szövetséges Ellenőrző Bizottság, földosztás, Független Kisgazdapárt, Nemzeti Parasztpárt, Magyar Kommunista Párt, Szociáldemokrata Párt, háborús bűnös, népbíróság, kitelepítés, lakosságcsere, Magyar Dolgozók Pártja (MDP), államosítás, népköztársaság, internálás, osztályharc, ÁVH, besúgó hálózat, ügynök, egypártrendszer, pártállam, reakciók, koncepciós perek, kulák, szövetkezet, beszolgáltatás, iparosítás, kétkeresős családmodell, aranycsapat, Petőfi Kör, MEFESZ, intervenció.

Személyek: Mindszenty József, Tildy Zoltán, Nagy Ferenc, Kovács Béla, Kéthly

Anna, Esterházy János, Márton Áron, Rákosi Mátyás, Rajk László, Kádár János, Nagy Imre, Maléter Pál, Bibó István.
Topográfia: Recsk, Hortobágy, Sztálinváros (Dunaújváros), az 1956-os forradalom főbb fővárosi helyszínei, Mosonmagyaróvár.
Kronológia: 1945. március (földosztás), 1946 (a forint bevezetése), 1947. február 10. (a párizsi béke), 1947 (kékcédulás választások), 1948 (a Magyar Dolgozók Pártjának megalakulása, a nyílt kommunista diktatúra kezdete, az iskolák államosítása), 1949 (a kommunista alkotmány, a Mindszenty- és a Rajk-per), 1950 (a szerzetesrendek feloszlata, a tanácsrendszer létrejötte), 1953-55 (Nagy Imre első miniszterelnöksége), 1956. október 23. (a forradalom kirobbanása), 1956. október 28. (a forradalom győzelme), 1956. november 4. (szovjet támadás indul Magyarország ellen).

Törölt: –

Tematikai egység **A két világrendszer versengése, a szovjet tömb felbomlása** **Órakeret 8 óra**

Előzetes tudás A kétpólusú világ kialakulása a második világháborút követő években. A szovjet tömb és a nyugati integráció legfontosabb jellemzői. A hidegháborús szembenállás. A gyarmati rendszer felbomlása.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai ◀ A tanuló érti és tudja, hogy milyen tényezők vezettek a kétpólusú világrend megszűnéséhez. Felismeri a kommunista társadalmi-gazdasági berendezkedés fejlődésképtelenségét.

Törölt: ¶

Érti a két világrendszer közötti versengés legfontosabb mozgatórugóit, ismeri annak legfontosabb állomásait. Átlátja a leglényegesebb különbségeket a két szembenálló tömb országai között a politikai rendszer működése, a gazdaság, a társadalom és az életmód terén. Felismeri, hogy a modern technológia, a globalizációs folyamatok, a szabadság ideológiája és a kommunikációs rendszerek milyen szerepet töltek be a szovjet típusú rendszerek bukásában.

Képes ismereteket meríteni különböző történelmi, társadalomtudományi, filozófiai és etikai kézikönyvekből, atlaszokból. Ezek tanulmányozását követően kialakult álláspontját képes vitában megvédeni.

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Szovjet-amerikai konfliktusok, a versengés és együttműködés formái, területei.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Különböző élethelyzetek megfigyelése. (Pl. <i>mindennapi élet a vasfüggöny két oldalán.</i>)	<i>Mozgóképkultúra és médiaismeret:</i> Tömegkommunikáció, a média és a mindennapi élet.
Demokrácia és a fogyasztói társadalom nyugaton – diktatúra és hiánygazdaság keleten.	– Egy történelmi oknyomozás megtervezése. (Pl. <i>az SZKP XX. kongresszusa.</i>)	<i>Informatika:</i> Neumann János és a modern számítógépek. Az internet.
A vallások, az életmód (szabadidő, sport, turizmus) és a kulturális szokások (divat, zene) változásai a korszakban.	<i>Kritikai gondolkodás:</i> – Feltevések történelmi személyiségek cselekedeteinek mozgatórugóiról. (Pl. <i>szovjet és amerikai politikusok szerepe a korszakban.</i>)	<i>Biológia-egészségtan:</i> A DNS és a géntechnológia.
A kétpólusú világrend megszűnése: Németország egyesítése, a Szovjetunió és Jugoszlávia szétesése.	– Elbeszélések, filmek	<i>Fizika:</i> Az úrkutatás.
		<i>Ének-zene:</i> A beat és a rock. Szórakoztató zenei műfajok.

vizsgálata a hitelesség szempontjából. (Pl. A mások élete [2006].)

- Mindennapi élethelyzetek elbeszélése, eljátszása a különböző szereplők nézőpontjából. (Pl. a hippi mozgalom.)

Törölt: -

Kommunikáció:

Képi és egyéb információk elemzése. (Pl. szovjet és amerikai karikatúrák elemzése.)

Tájékozódás térben és időben:

- Kronológiai adatok rendezése. (Pl. a hidegháború, enyhülés, kis hidegháború.)
- Egyszerű térképvázlatok készítése.

Értelmező kulcsfogalmak
Tartalmi kulcsfogalmak

Történelmi idő, ok és következmény, történelmi források, tény és bizonyíték, interpretáció, történelmi nézőpont.

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, piacgazdaság, gazdasági válság, adó, politika, állam, államforma, államszervezet, parlamentarizmus, emberi jog, állampolgári jog, diktatúra, birodalom, szuverenitás, centrum, periféria, népképviselő, demokrácia, diktatúra, vallás, vallásüldözés.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: fegyverkezési verseny, enyhülési politika, szociális piacgazdaság, ökumené, harmadik világ, beat korszak, hippi mozgalom, olajválság, iszlám fundamentalizmus, terrorizmus, Cartha '77 mozgalom, prágai tavasz, diáklázadások, szolidaritás, Európai Unió, PC, mobiltelefon.

Személyek: Tito, De Gaulle, Brezsnyev, Ceausescu, Willy Brandt, Thatcher, Reagan, Gorbacsov, Helmut Kohl, Lech Wałęsa, Václav Havel, II. János Pál.

Topográfia: Berlin, Helsinki, Prága, Gdańsk, Csernobil, Temesvár. *Kronológia:*

1964-1973 (a vietnami háború), 1967 (a „hatnapos háború”), 1968 (a prágai tavasz, a Brezsnyev-doktrína, párizsi diáklázadások), 1969 (az első Holdra szállás), 1975 (a helsinki értekezlet), 1989 (a kelet-közép-európai rendszerváltások, a berlini fal lebontása), 1991 (a Szovjetunió szétesése, a délszláv válság és az Öböl-háború kirobbanása).

Törölt: Ceausescu

Törölt: -

Törölt: ”),.

Törölt: 1972 (SALT-1 szerződés),

Törölt:), 1979 (SALT-2 szerződés, szovjet csapatok Afganisztánban),

Tematikai egység

A Kádár-korszak

Órakeret

10 óra

Előzetes tudás

A Kádár-korszak legfontosabb politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális jellemzői. A szocialista rendszer válságának okai. A magyar rendszerváltozás

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

fordulópontjai és főszereplői.

◀ A tanuló családtagjain keresztül tájékozódik a megélt és megírt történelem különbözőségeiről. Tudatosítja a hatalom által a társadalomra kényszerített kompromisszum jellemzőit és hatásait. Átlátja a szocialista időszak Magyarország további történelmére és jelenére gyakorolt hatásait. Megérti, hogy Kádár János személye és a nevével fémjelzett korszak miért osztja meg ma is a közvéleményt.

A tanuló megismeri az 1956-os forradalom és szabadságharcot követő kegyetlen megtorlás tényeit, a törvénytelen bírósági tárgyalások, ítéletek jellemzőit. Ismeri a Kádár-rendszer jellegét, és tisztában van annak mozgásterével. Képes sokoldalúan elemezni a Kádár-rendszer válságának és bukásának okait, körülményeit, felismeri a rendszer lényegi reformálhatatlanságát. Ismeri a békés rendszerváltás menetét.

Képes mások érvelésének összefoglalására, értékelésére és figyelembe vételére, meghatározott álláspontok cáfolására, véleménykülönbségek tisztázására, valamint a saját álláspont gazdagítására.

Törölt: ¶

Témák	Fejlesztési követelmények	Kapcsolódási pontok
Megtorlás és a konszolidáció.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – Ismeretszerzés statisztikai táblázatokból, diagramokból. (Pl. a földterületek nagyságának változása 1956–1980 között.)	<i>Magyar nyelv és irodalom:</i> Németh László, Nagy László, Sütő András, Weöres Sándor, Ottlik Géza, Örkény István.
Gazdasági reformok, társadalmi változások a Kádár-korszakban.	– Ismeretszerzés írásos forrásokból. (Pl. a gazdasági mechanizmus reformja.)	<i>Mozgóképkultúra és médiaismeret:</i> Dokumentumfilmek, híradók elemzése; stílusirányzatok: budapesti iskola.
Életmód és mindennapok, a szellemi- és sportélet.	– Emberi magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. (Pl. a Kádár-korszak besúgói; ellenzéke.)	<i>Testnevelés és sport:</i> Olimpiatörténet, magyar részvétel és sikerek a korszak olimpiáin.
A Kádár-rendszer válsága, a külpolitikai változások és az ellenzéki mozgalmak.	<i>Kritikai gondolkodás:</i> – Feltevések megfogalmazása egyes társadalmi-történelmi jelenségek háttéréről. (Pl. a magyar társadalom megbékélése a kádári hatalommal.)	
A rendszerváltás „forgatókönyve”, mérlege, nyertesek és vesztesek. Forradalom, reform és kompromisszum.	– Tételmondat meghatározása, szövegtömörítés. (Pl. a rendszerváltó pártok programjai.)	
Nemzetiségek Magyarországon a kétpólusú világ időszakában. <i>Népeség, demográfia.</i>	– Többféleképpen értelmezhető szövegek jelentésrétegeinek feltárása. (Pl. a Kádár-korszak viccei.)	Törölt: Nemzeti és etnikai kisebbségek
A határon túli és a világban szétszóródott magyarság helyzete a kétpólusú világ időszakában.		

Kommunikáció:

- Folyamatábra, diagram készítése. *(Pl. a parlamenti patkó az 1990-es választás után.)*
- Beszámoló, kiselőadás tartása. *(Pl. ifjúsági szubkultúrák a Kádár-korszakban címmel.)*

Tájékozódás időben és térben:

- A világtörténet, az európai és a magyar történelem kölcsönhatásainak elemzése. *(Pl. összehasonlító kronológiai táblázat készítése.)*

Értelmező kulcsfogalmak

Ok és következmény, történelmi forrás, tény és bizonyíték, interpretáció, történelmi nézőpont.

Tartalmi kulcsfogalmak

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, középréteg, alsó réteg, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrások, gazdasági szereplők, gazdasági kapcsolatok, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, adó, politika, állam, államforma, köztársaság, államszervezet, parlamentarizmus, közigazgatás, szuverenitás, népképviselő, demokrácia, diktatúra, emberi jog, állampolgári jog, vallás, vallásüldözés, vallásszabadság.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP), disszidens, amnesztia, új gazdasági mechanizmus, háztáji, második gazdaság, „három T”, lakótelep, televízió, Rubik-kocka, ellenzéki mozgalmak, szamizdat, besúgó, ügynök, monori találkozó, lakiteleki találkozó, ellenzéki kerekasztal, spontán privatizáció, falurombolás, MDF, SZDSZ, FIDESZ, MSZMP, FKgP, KDNP, MSZP, többpártrendszer, gyülekezési jog, pluralizmus, jogállam, nemzeti kerekasztal, sarkalatos törvények, Alkotmánybíróság.
Személyek: Kádár János, Nagy Imre, Pozsgay Imre, Tőkés László, Antall József, Göncz Árpád, Sólyom László, Teller Ede.
Topográfia: Salgótarján, Szászhalombatta, Monor, Lakitelek, Bős-Nagymaros.
Kronológia: 1958 (Nagy Imre kivégzése), 1963 (részleges amnesztia), 1968 (az új gazdasági mechanizmus bevezetése), 1971 (magyar-vatikáni megállapodás, Mindszenty József elhagyja Magyarországot), 1978 (az Egyesült Államok visszaadja a Szent Koronát), 1985 (a monori találkozó), 1987 (a lakiteleki találkozó), 1980 (Farkas Bertalan a világúrbán), 1989. június 16. (Nagy Imre és mártírtársainak újratemetése), 1989. október 23. (a harmadik Magyar Köztársaság kikiáltása), 1989 (társasági és egyesülési törvény), 1990 (szabad országgyűlési és önkormányzati választások), 1991 (a szovjet csapatok kivonása Magyarországról).

Törölt:

Törölt: társainak

Előzetes tudás

Az Európai Unió létrejötte és az európai polgárok alapvető jogai. A vasfüggöny lebontása és következményei a keleti blokk országaiban. Globális problémák: urbanizáció, környezetszennyezés, terrorizmus, migráció, klímaváltozás.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló tisztázza álláspontját a globalizációval kapcsolatban, annak előnyei és hátrányai ismeretében. Azonosul a fő morális célokkal (demokrácia, antirasszizmus, háborúellenesség), felismerve azok esetenkénti ellentmondásait is. Képes a demokratikus értékek ismeretében a történelmi-társadalmi kérdések, folyamatok árnyalt megítélésére, érti a felelős állampolgári magatartás lényegét. Kialakul benne a környezettudatos magatartás, ismeri az ehhez kapcsolódó egyéni feladatokat, valamint felismeri a társadalom egészének érdekeit. Megismeri a globalizáció fő mozgatórugóit, és tisztában vannak a világ fejlődésére gyakorolt hatásaival. Képes a globalizációs folyamatok, kihívások és az egységesülő Európa előnyeinek és hátrányainak sokoldalú feldolgozására. Képes önálló esszé készítéséhez önálló kérdések világos megfogalmazására, és magának az esszének a megírására is. Képes más iskolai tantárgyak ismeretanyagának a felhasználására is.

Törölt: Tantárgyi

Törölt: célok

Témák

Fejlesztési követelmények

Kapcsolódási pontok

Az információs – technikai forradalom és a tudásipar. A globális világgazdaság új kihívásai és ellenmondásai. *Technikai fejlődés feltételei és következményei. Erőforrások és termelési kultúrák.*

A fenntarthatóság dilemmái. A civilizációk, kultúrák közötti ellentétek kiéleződése.

Az egypólusútól a többpólusú világrend felé.

A mediatisált világ. A tömegkultúra új jelenségei napjainkban. *Tömegtájékoztatás, sajtó, propaganda.*

Az Európai Unió alapelvei, intézményei, működése és problémái.

- Ismeretszerzés, tanulás:*
- Az internet felhasználása történelmi ismeretek szerzésére. *(Pl. atomfegyverrel rendelkező országok az ezredforduló után.)*
 - Vizuális rendezők (táblázatok, ábrák, vázlatok) készítése. *(Pl. a mai hatalmi viszonyokat bemutató ábra.)*

- Kritikai gondolkodás:*
- Adatok, modellek, elbeszélések elemzése a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából. *(Pl. globális világ fejlődésének határai.)*
 - Erkölcsi kérdéseket felvető helyzetek felismerése, bemutatása *(pl. klónozás).*

- Kommunikáció:*
- Tabló készítése önállóan gyűjtött képekből. *(Pl. globális környezeti problémák.)*

Földrajz:
Az EU kialakulása, jellemzői, tagállamai; globális világgazdaság napjainkban, globális környezeti problémák; népesség, népesedés, urbanizáció; fejlődő és fejlett országok gazdaságának jellemzői; Kína.

Informatika:
Információk gyűjtése az internetről. Bemutatók, dokumentumok készítése. Információs társadalom. Információkeresés, információ-felhasználás.

Etika; filozófia:
Korunk erkölcsi kihívásai.

Ének-zene:
Világzene.

Törölt: . (Pl

Törölt:)

- Beszélgetés (vita)
társadalmi, történelmi témákról. (Pl. Brazília, Oroszország, India, Kína) *megnövekedett szerepe.*)

Tájékozódás térben és időben:

- A világtörténet, az európai történelem, a magyar történelem eltérő időbeli ritmusának és kölcsönhatásainak elemzése. (Pl. *centrumok és perifériák napjainkban.*)

Értelmező kulcsfogalmak
Tartalmi kulcsfogalmak

Történelmi idő, változás és folyamatosság, tény és bizonyíték, történelmi nézőpont.

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, középréteg, alsó réteg, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, centrum, periféria, politika, állam, államforma, államszervezet, parlamentarizmus, közigazgatás, önkormányzat, szuverenitás, népképviselő, demokrácia, diktatúra, vallás, vallásüldözés.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: globalizáció, multikulturalizmus, nemzetközi terrorizmus, vallási fanatizmus, xenofóbia, fogyasztói társadalom, adósságspirál, globális felmelegedés, ökológiai katasztrófa, fenntarthatóság, környezetvédelem, fiatalodó és öregedő társadalom, migráció, foglalkozási szerkezet, diszkrimináció, integráció, euró, internet, tömegkommunikáció.

Személyek: George Bush, Boris Jelcin, Bill Clinton, Tony Blair, George W. Bush.

Topográfia: az EU tagállamai.

Kronológia: 1992 (a maastrichti szerződés aláírása), 1993 (Csehország és Szlovákia szétválása), 1995 (a schengeni egyezmény életbe lépése), 1999 (a NATO bombázza Szerbiát), 2001 (terrortámadás az Egyesült Államok ellen), 2002 (az euró bevezetése), 2004 (tíz új tagállam csatlakozik az EU-hoz, közöttük, Magyarország is).

Törölt: köztük

Tematikai egység

A demokratikus viszonyok megteremtése és kiépítése Magyarországon

Órakeret 6 óra

Előzetes tudás

A magyar rendszerváltozás fordulópontjai és főszerplői. A demokratikus viszonyok megteremtése és kiépítése Magyarországon. A szomszédos országokban élő magyarság sorsa.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A tanuló híve és őrzője demokratikus rendszerünk vívmányainak, elkötelezettje a továbbfejlesztésének.

Felismeri a közösségi és egyéni érdekek ütközését, kiegyenlítési törekvéseit a társadalomban. Megérti a kisebbségi lét problémáit a Magyarországon élő etnikai és kulturális kisebbségek, nemzetiségek, illetve a határokon túl élő

magyar kisebbség szempontjából egyaránt.

A tanuló átlátja a békés rendszerváltás jelentőségét, és tudatosulnak benne annak árnyoldalai, ellentmondásai (pl. forradalomszerű átalakulások társadalmi egyeztetés nélkül). Belátja, hogy a rendszerváltásnak nyertesei és vesztesei egyaránt voltak, nem mindig a társadalmi igazságosságnak megfelelően. Tisztában van a rendszerváltás előtti és az azt követő időszak politikai és gazdasági rendszere közötti legfontosabb különbségekkel. Reális kép alakul ki benne Magyarország szerepéről és lehetőségeiről az európai integráción belül, továbbá ismeri fontosabb külkapcsolatait, és tudatosul benne a jelentősebb nemzetiségi és emigráns közösségek híd szerepe.

Képes a nemzet, kisebbség, nemzetiség és a helyi társadalmak fogalmainak szakszerű használatára. Érvekkel is alátámasztott véleményt tud megfogalmazni az elmúlt évtizedek hazai gazdasági-társadalmi folyamatairól.

Törölt: rendszerváltás

Törölt: -

Törölt: fogalmak

Ismeretek

A posztoszocialista régió és Magyarország helyzete, problémái 1990 után.

A közigazgatási jogállami átalakítása és intézményrendszere 1990 után. *Hatalommegosztás formái, színterei.*

A piacgazdaságra való áttérés és az átalakulás ellentmondásai, regionális gazdasági különbségek.

Magyarország euroatlanti csatlakozásának folyamata *Főzárkózás, lemaradás.*

A társadalmi egyenlőtlenségek és a mobilitás problémái. A magyarországi cigányok (romák). *Nők, férfiak életmódja és társadalmi helyzete, életformák, szegények és gazdagok világa.* *Szegregáció, bűnbakkeresés.*

A határon túli magyarság helyzete. Magyarok a nagyvilágban. *Kisebbség, többség, nemzetiségek.*

Fejlesztési követelmények

Ismeretszerzés, tanulás:

- Ismeretszerzés statisztikai táblázatokból, grafikonokból, diagramokból. *(Pl. Magyarország demográfiai helyzete.)*
- Magatartástípusok, élethelyzetek megfigyelése, következtetések levonása. *(Pl. nemzetiségek, kisebbségek határon innen és túl.)*
- Az internet felhasználása történelmi ismeretek szerzésére. *(Pl. Magyarország és az Európai Unió kapcsolata.)*

Kritikai gondolkodás:

Különbségek felismerése, a változások nyomon követése egy-egy történelmi jelenség kapcsán. *(Pl. Magyarország államberendezkedésének változásai a XX. század folyamán.)*

Kommunikáció:

- Beszélgetés (vita) egy társadalmi, történelmi témáról. Saját vélemény megfogalmazása. *(Pl.*

Kapcsolódási pontok

Informatika:

Információkeresés, információ-felhasználás.

Matematika:

Diagramok, táblázatok, grafikonok – adatleolvasás, készítés, értelmezés, statisztikai fogalmak ismerete.

Etika; filozófia:

Korunk erkölcsi kihívásai.

Kirekesztés, fajgyűlölet.

cigányság/romák integrációja.)

- Események, történetek, jelenségek dramatikus megjelenítése. (Pl. *hajléktalansors, munkanélküliség, a mélyszegénység problémái.*)

Tájékozódás térben és időben:

Az adott téma tanulmányozásához leginkább megfelelő térkép kiválasztása különféle atlaszokból. (Pl. *Magyarország népesedési viszonyainak, az életkörülmények változásainak bemutatása.*)

Értelmező kulcsfogalmak
Tartalmi kulcsfogalmak

Történelmi idő, változás és folyamatosság, tények és bizonyítékok, történelmi nézőpont.

Társadalom, társadalmi csoport, identitás, társadalmi mobilitás, felemelkedés, lesüllyedés, elit réteg, középréteg, alsó réteg, népesedés, népességrobbanás, migráció, életmód, város, nemzet, nemzetiség, gazdaság, gazdasági tevékenység, gazdasági rendszer, termelés, erőforrás, gazdasági szereplő, gazdasági kapcsolat, gazdasági teljesítmény, kereskedelem, pénzgazdálkodás, piac, gazdasági válság, adó, centrum, periféria, politika, állam, államforma, államszervezet, parlamentarizmus, közigazgatás, önkormányzat, szuverenitás, népképviselő, demokrácia, diktatúra, vallás, vallásüldözés.

Fogalmak, adatok

Fogalmak: privatizáció, kárpótlás, migráció, mobilitás, foglalkozási szerkezet, munkanélküliség, diszkrimináció, szegregáció, kirekesztés, fajgyűlölet, anti-cionizmus, integráció, népszavazás, ombudsman, autonómia, magyar igazolvány, kettős állampolgárság.

Személyek: Horn Gyula, Orbán Viktor, Mádl Ferenc, Medgyessy Péter.

Topográfia: a határon túli magyarlakta területek.

Kronológia: 1996 (a magyar honfoglalás millecentenáriuma), 1999 (Magyarország a NATO tagjává válik), 2000 (a magyar államalapítás millenniuma), 2004 (Magyarország csatlakozása az Európai Unióhoz).

Törölt:

Törölt: .

Tematikai egység

Társadalmi ismeretek

Órakeret
4 óra

Előzetes tudás

A társadalmi tagozódással kapcsolatos korábbi történelmi és földrajzi ismeretek, valamint személyes tapasztalatok.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ A társadalom makro- és mikrostruktúráját alkotó elemek azonosítása.

A társadalom tagoltságából eredő egyenlőtlenségek felismertetése, ezek okainak azonosítása.

A társadalmi felelősségvállalás elvi szükségességének megértetése és néhány

gyakorlati módjának megismertetése.
A kisközösségek szerepe a helyi, lokális és országos ügyek alakításában.

Ismeretek	Fejlesztési feladatok	Kapcsolódási pontok
Családformák a mai világban. Kortárscsoport és ifjúsági szubkultúrák.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> Családtípusok azonosítása és jellemzése személyes tapasztalatok és a médiából vett példák alapján.	<i>Földrajz:</i> Magyarország régiói; demográfiai mutatók; a magyar tájak kulturális, néprajzi értékei.
A helyi társadalom, a civil társadalom és az önkéntesség.		<i>Etika:</i> Társadalmi szolidaritás. Többség és kisebbség.
Nemzet és nemzetiség. Kulturális és etnikai kisebbségek, <u>nemzetiségek</u> Magyarországon.	<i>Kritikai gondolkodás:</i> A nemzeti, a közép-európai, valamint az európai identitás értelmezése.	Törölt: -, Törölt: -,

Esélyegyenlőtlenség és hátrányos társadalmi helyzet. Társadalmi felelősségvállalás és szolidaritás.	<i>Kommunikáció:</i> – Aktuális szocializációs kérdések, dilemmák és problémák megvitatása. – A többes identitás fogalmának és gyakorlati érvényesülésének megvitatása. – Egy <u>nemzetiség</u> , valamint egy hátrányos helyzetű társadalmi csoport életének bemutatása szóban vagy írásban.	
A nagy ellátórendszerek (egészségügy, társadalombiztosítás, oktatás) megismerése.		Törölt: nemzeti kisebbség

Kulcsfogalmak Család, társadalom, szocializáció, kultúra, etnikum, nemzet, nemzetiség.
Fogalmak Szubkultúra, kortárscsoport, helyi társadalom, civil társadalom, kisebbség, többség, érdekképviselő, érdekegyeztetés, identitás, hátrányos helyzet, felelősségvállalás, szolidaritás, önkéntesség.

Tematikai egység

Állampolgári ismeretek

Órakeret
4 óra

Előzetes tudás

A politikai rendszerek és az állampolgárok közötti viszony történelmi formáinak ismerete. Az iskolai diákönkormányzat működésével kapcsolatos tapasztalatok.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ Az aktív és felelős állampolgársághoz szükséges ismeretek és készségek megerősítése. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának megismerése.

Az alapvető állampolgári jogok és kötelességek tudatosítása. Az ezek gyakorlásához kapcsolódó legfontosabb tevékenységi formák azonosítása.

A magyarországi és az uniós politikai rendszer legfőbb elemeinek megismertetése, a politikai részvétel jelentőségének tudatosítása.

Az új Alaptörvény szellemiségének és fontosabb pontjainak feldolgozása.

Ismeretek	Fejlesztési feladatok	Kapcsolódási pontok
Állampolgári jogok és kötelességek.	<i>Ismeretszerzés, tanulás:</i> – A magyarországi	<i>Földrajz:</i> Az Európai Unió kialakulása

Magyarország és az Európai Unió politikai intézményrendszere.	országgyűlési választások modellezése.	és működésének jellemzői.
A magyar és az európai állampolgárság legfontosabb ismérvei.	– A hazai helyhatósági választások működési mechanizmusának modellezése.	<i>Etika:</i> Törvény és lelkiismeret.
A magyar választási rendszer (országgyűlési és helyhatósági választások).	<i>Kritikai gondolkodás:</i>	
A politikai részvétel formái.	– Az állampolgári jogok és kötelességek kölcsönös viszonyrendszerének elemzése.	
A közvetett és a közvetlen demokrácia eszköztára.	– A felelősségteljes választói magatartás értelmezése.	
	– A többes állampolgárság fogalmának értelmezése.	
Kulcsfogalmak	Állam, állampolgár, politika, intézmény.	
Fogalmak	Állampolgári jog, állampolgári kötelesség, politikai intézményrendszer, választás, választási rendszer, unió, országgyűlés, helyhatóság, politikai részvétel, közvetett demokrácia, közvetlen demokrácia, önkormányzat, párt, parlamenti küszöb, állampolgári jogok biztosa, Állami Számvevőszék.	

Tematikai egység

Pénzügyi és gazdasági kultúra

Órakeret

5 óra

Előzetes tudás

A bankok működésével kapcsolatos gazdaságföldrajzi ismeretek. A gazdálkodással és a pénzkezeléssel kapcsolatos személyes tapasztalatok.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ Az alapvető pénzügyi és gazdasági fogalmak megismertetése, a gazdasági folyamatok fő hatótényezőinek megértetése.

A tudatos és felelős állampolgári gazdálkodás elveinek megismerése, elfogadása.

Ismeretek

Az állam gazdasági szerepvállalása és kapcsolata a gazdaság különböző szereplőivel. Az állam bevételei. Az állam stabilizációs, redisztribúciós és tőkeallokációs feladatai.

A költségvetési és a monetáris politika eszköztára, szerepe a gazdaságpolitikai célok megvalósításában.

A pénzpiac működése, megtakarítók és forrásigénylők.

Fejlesztési feladatok

Ismeretszerzés, tanulás:

- Az adók és járulékok szerepének megértése a modern nemzetgazdaságok működésében.
- A vállalkozási formák különbségeinek megértése, különféle példák elemzése révén.
- A banki és a nem banki pénzügyi közvetítők sajátos gazdasági szerepeinek azonosítása.
- Néhány hazai vállalkozás és a vállalkozói

Kapcsolódási pontok

Földrajz:

A modern pénzügyi közvetítőrendszer a világgazdaságban (pénzügyi piacok, nemzetközi monetáris intézmények, nemzetközi tőkeáramlás, környezeti problémák, fenntarthatóság és az állam).

Etika:

A felelősség új dimenziói a globalizáció korában.

A pénzügyi közvetítők helye a nemzetgazdaságban.

életforma megismerése példákon keresztül.

A vállalkozások helye a nemzetgazdaságban, szerepük a GDP megtermelésében. Vállalkozási formák. Vállalkozások létrehozása és működtetése. A vállalkozások és a piac kapcsolata. Az üzleti terv.

Kritikai gondolkodás:

- A tőkeszerzés különféle lehetőségeinek (tőzsde, értékpapírok, lízing) összehasonlítása.
- Az állami szerepvállalás és az adózás közötti kapcsolatok feltárása.
- A pénzügyekkel, gazdasággal foglalkozó írott vagy audiovizuális médiaszövegek elemzése és feldolgozása.
- Vázlatos üzleti terv készítése szituációs gyakorlat keretében.
- Vita az adózási morállal kapcsolatos kérdésekről.

Törölt: ,

Kulcsfogalmak Fogalmak

Állam, gazdaság, piac, pénz.

Költségvetés, adó, járulék, vállalkozás, személyi jövedelemadó, áfa, juttatások, társadalombiztosítás, nyugdíjjárulék, költségvetési intézmény, költségvetési egyenleg, deficit, pénzpiac, monetáris politika, jegybank, bankrendszer, kereskedelmi bank, megtakarítás, forrás, tőzsde, értékpapír, rt, kft, kkt, bt, egyéni vállalkozás, szövetkezet, korlátlan felelősség, korlátolt felelősség, egyetemleges felelősség, biztosító társaság, lízingtársaságok, pénzügyi közvetítő rendszer.

Tematikai egység

Munkavállalás

Órakeret 5 óra

Előzetes tudás

Diákmunka során szerzett személyes tapasztalatok. A környezet munkával kapcsolatos mintáinak ismerete.

A tematikai egység nevelési-fejlesztési céljai

◀ Az alapvető munkavállalói jogok és kötelezettségek tudatosítása.

A munkába állás folyamatának és az alkalmazotti lét néhány fontos jellemzőjének megismertetése.

A munkatevékenység emberformáló és értékteremtő erejének felismerése, elfogadása.

Ismeretek

A munkaerő és a piac kapcsolata. Munkaerőpiaci elvárások itthon és külföldön.

Szakképzettség. Álláskeresési technikák. Pályakezdés, beilleszkedés a munkahelyi közösségbe.

Munkajogi alapok.

Fejlesztési feladatok

Ismeretszerzés, tanulás:

- Munkaerőpiaci információk gyűjtése, a magyarországi és az uniós lehetőségek feltérképezése (állások és elvárások).
- Egy állás elnyeréséhez kapcsolódó lépések megismerése,

Kapcsolódási pontok

Magyar nyelv és irodalom:

Tájékozódás listaszerű, nem folyamatos szövegekben. Ismerkedés az olyan, végrehajtásra szánt, aktuszerű szövegekkel, mint a számla, az önéletrajz, a szerződés és az adóbevallás.

Informatika:

Törölt: -Szakasztörés (új oldal)-

Foglalkoztatási formák.
A munkaszerződés tartalma.

A munkaviszonyhoz kapcsolódó jogok és kötelezettségek (munkaszerződés, bérszámítás, adózás, egészségbiztosítás és nyugdíjbiztosítás, kollektív szerződés).

A munkaviszony megszűnése, munkanélküli ellátás, álláskeresési támogatás, visszatérés a foglalkoztatásba.

tapasztalatok szerzése a dokumentumok kezelésével kapcsolatban (álláshirdetés, tájékoztató, önéletrajz, motivációs levél, interjú, munkaszerződés).

- A munkaviszonyhoz kapcsolódó adózási, egészség- és társadalombiztosítási teendők modellezése.
- Saját bankszámla nyitásának, bankkártya kiváltásának és az internetes bankfiók használatának modellezése.
- Tájékoztató a munkanélküliek ellátásáról, átképzési és visszatérési lehetőségekről a területileg illetékes hivatalokon keresztül.

Kommunikáció:

- A munkahelyi közösségbe való beilleszkedés problémáinak modellezése szerepjáték keretében.
- Az egyéni és a vállalati érdekek ütközését megjelenítő viták szervezése.

Információk gyűjtése az internetről. Bemutatók, dokumentumok készítése.

Kulcsfogalmak/

Gazdaság, piac, munka.

Fogalmak

Állás, adó, biztosítás, szerződés, munkaerőpiac, munkaadó, munkavállaló, foglalkoztatás, munkaviszony, önéletrajz, motivációs levél, munkajog, munkaszerződés, munkaidő, munkabér, adózás, adóbevallás, személyi jövedelemadó, egészségbiztosítás, társadalombiztosítás, munkanélküliség, munkanélküli ellátás, álláskeresési támogatás.

Törölt: -Szakasztörés (új oldal)-
Kulcsfogalmak ... [1]

Tematikai

egység

Előzetes tudás

A tematikai

egység

nevelési-

fejlesztési

céljai

Rendszerező ismétlés

A középiskolai történelem, társadalom és állampolgári ismeretanyag.

Az érettségi témakörök rendszerező ismétlése során felkészülés az érettségi vizsgára.

Órakeret

18 óra

**A fejlesztés
várt
eredményei a
két évfolyamos
ciklus végén**

Az újkori és **modern kori** egyetemes és magyar történelmi jelenségek, események rendszerező feldolgozásával a jelenben zajló folyamatok előzményeinek felismerése, a nemzeti **öntudatra** és aktív állampolgárságra nevelés.

Törölt: modernkori

Törölt: öntudat

A múltat és a történelmet formáló, alapvető folyamatok, ok-okozati összefüggések felismerése (pl. a globalizáció felerősödése és a lokális közösségek megerősödése) és egyszerű, átélhető erkölcsi tanulságok (pl. társadalmi kirekesztés) azonosítása, ezeknek jelenre vonatkoztatása, megítélése.

Törölt: modernkorban

Az új- és **modern korban** élt emberek, közösségek sokoldalú élet-, gondolkodás- és szokásmódjainak azonosítása, a hasonlóságok és különbségek árnyalt felismerése, több szempontú értékelése.

Törölt: modernkori

A civilizációk története jellegzetes sémájának alkalmazása újkori és **modern kori** egyetemes történelemre.

A történelem értelmezését segítő kulcsfogalmak és egyéb egyedi fogalmak rendszeres és szakszerű alkalmazása révén, többoldalú történelmi tájékozódás és árnyalt gondolkodás.

Ismerje fel a tanuló, hogy az utókor, a történelmi emlékezet a nagy történelmi személyiségek tevékenységét többféle módon és szempont szerint értékeli, egyben legyen képes saját értékítélete megfogalmazásakor a közösség hosszú távú nézőpontját alkalmazni.

Ismerje a XIX-XX. század kisebb korszakainak megnevezését, illetve egy-egy korszak főbb jelenségeit, jellemzőit, szereplőit, összefüggéseit.

Törölt: -

Ismerje a magyar történelem főbb csomópontjait az 1848-1849-es szabadságharc leverésétől az Európai Unióhoz való csatlakozásunkig. Legyen képes e bonyolult történelmi folyamat meghatározó összefüggéseit, szereplőit beazonosítani, valamint legyen képes egy-egy korszak főbb kérdéseinek problémaközpontú bemutatására, elemzésére.

Törölt: modernkorban

Ismerje az új- és **modern korban** meghatározó egyetemes és magyar történelem eseményeit, évszámait, történelmi helyszíneit. Legyen képes összefüggéseket találni a térben és időben eltérő történelmi események között, különös tekintettel azokra, **amelyek** a magyarságot közvetlenül vagy közvetetten érintik.

Törölt: melyek

Tudja, hogy a XIX-XX. században lényegesen átalakult Európa társadalmi és gazdasága (polgárosodás, iparosodás), és ezzel párhuzamosan új eszmeáramlatok, politikai mozgalmak, pártok jelennek meg. Ismerje fel, hogy az Egyesült Államok milyen körülmények között vált a mai világ vezető hatalmává, és mutasson rá az ebből fakadó ellentmondásokra.

Törölt:)

Tudja a trianoni békediktátum máig tartó hatását, következményeit értékelni, és legyen képes a határon túli magyarság sorskérdéseit felismerni.

Tudja a demokratikus és diktatórikus államberendezkedések közötti különbségeket, legyen képes a demokratikus berendezkedés előnyeit és működési nehézségeit egyaránt felismerni és azokat elemezni.

Ismerje fel a tanuló a világot – és benne hazánkat is – fenyegető veszélyeket (pl. túlnépesedés, betegségek, elszegényesedés, munkanélküliség, élelmiszerhiány, tömeges migráció). Tudjon élni a globalizáció előnyeivel, benne az európai állampolgársággal.

Ismerje az alapvető emberi jogokat, valamint állampolgári jogokat és kötelezettségeket, Magyarország politikai rendszerének legfontosabb intézményeit, értse a választási rendszer működését.

Legyen képes ismereteket meríteni különböző ismeretforrásokból, történelmi, társadalomtudományi, filozófiai és etikai kézikönyvekből, atlaszokból, szaktudományi munkákból, legyen képes ezek segítségével történelmi

oknyomozásra. Jusson el kiselőadások, beszámolók önálló jegyzetelése szintjére. Legyen képes az **internet** kritikus és tudatos használatára történelmi, filozófia- és etikatörténeti ismeretek megszerzése érdekében.

Törölt: internetet

Legyen képes különböző történelmi elbeszéléseket (pl. emlékiratok) összehasonlítani a narráció módja alapján. Legyen képes a különböző szövegek, hanganyagok, filmek stb. vizsgálatára és megítélésére a történelmi hitelesség szempontjából. Legyen képes történelmi jeleneteket elbeszélni, adott esetben eljátszani különböző szempontokból. Legyen képes erkölcsi kérdéseket felvető élethelyzeteket felismerni és bemutatni. Fogalmazzon meg önálló véleményt társadalmi, történelmi eseményekről, szereplőkről, jelenségekről, filozófiai kérdésekről. Legyen képes mások érvelésének összefoglalására, értékelésére és figyelembe vételére, a meghatározott álláspontok cáfolására, a véleménykülönbségek tisztázására, valamint a saját álláspont gazdagítására is. Legyen képes történelmi-társadalmi adatokat, modelleket és elbeszéléseket elemezni a bizonyosság, a lehetőség és a valószínűség szempontjából. Legyen képes összehasonlítani társadalmi-történelmi jelenségeket strukturális és funkcionális szempontok alapján. Legyen képes értékrendek összehasonlítására, saját értékek tisztázására. Értékelje a társadalmi-történelmi jelenségeket az értékrendek alapján.

Legyen képes történelmi-társadalmi témákat vizuálisan ábrázolni, esszét írni (filozófiai kérdésekről is), ennek kapcsán kérdéseket világosan megfogalmazni.

Legyen képes a történelmi időben történő sokoldalú tájékozódásra. Legyen képes a különböző időszakot bemutató történelmi térképek összehasonlítása során a változások (területi változások, népsűrűség, vallási megosztottság stb.) hátterének feltárására.

Törölt: pl.

Legyen képes a nemzet, a kisebbség, **a nemzetiség** fogalmának és a helyi társadalom fogalmának szakszerű használatára, tudjon érvelni a társadalmi felelősségvállalás, illetve a szolidaritás fontossága mellett.

Legyen képes átlátni a nemzetgazdaság, a bankrendszer, a vállalkezési formák működésének legfontosabb szabályait.

Legyen képes munkavállalással összefüggő, a munkaviszonyhoz kapcsolódó adózási, egészség- és társadalombiztosítási kötelezettségek, illetve szolgáltatások rendszerét átlátni.

Kulcsfogalmak	Gazdaság, piac, munka.
----------------------	------------------------